

## KÜRESELLEŞMENİN SİYASAL ETKİLERİ, GÖÇ VE UKRAYNA-RUSYA KRİZİ

Kürşad Hacıtahiroğlu\*

### ÖZET

Küreselleşme, son dönemde en çok üzerinde tartışılan, araştırılan ve konuşulan konulardan birisidir. Eski dönemlerde de kendisini farklı şekillerde gösteren küreselleşme, yeni dünya düzeni temellerinin atıldığı 1980'li yıllardan sonra serbest piyasa ekonomisine dayalı kapitalist sistemin yumuşatılarak piyasaya sürüldüğü bir kavram haline dönüşmüştür. Başlangıçta daha iyi bir gelecek vaadiyle tanıtılan küreselleşme hakkında, toplumsal adaletsizliği ve eşitsizliği getirdiği gerekçesi ile karşı çıkanlar olduğu gibi, ekonomik ve kültürel hayata katkısı olduğu gerekçesi ile savunuların olduğu da görülmektedir. Yaşanan dünya savaşlarının ardından petrol ve doğal gazın öneminin daha iyi anlaşılması sonucu, küreselleşmenin siyasal etkileri kendisini daha fazla hissettirmiş ve yenedünya düzenin kurulmasında önemli bir faktör haline gelmiştir. Küreselleşmenin siyasal etkileri, petrol ve doğal gaz bakımından dünyanın önemli rezervlerine sahip Orta Doğu'da karışıklıkların ve savaşların çıkmasına zemin hazırlayarak, birçok ülkenin rejimlerinin ve sınırlarının değişmesine pek çok insanın mülteci konumuna gelmesine kadar kendisini hissettirmiştir. Ayrıca küreselleşmenin siyasal etkilerini oluşturan aktörler yapmış oldukları politikalarla, dolaylı da olsa Ukrayna-Rusya krizinin oluşmasına katkı sağlamışlardır.

*Anahtar Kelimeler:* Küreselleşme, siyasal etkiler, petrol, doğal gaz, kriz.

## POLITIC EFFECT OF GLOBALIZATION AND RUSSIA-UKRAINE CRISIS

### ABSTRACT

Nowadays one of the most discussed, researched and spoken topics is Globalization. In the former period globalization showed itself in different ways, but after the basis of the new world order 1980s it has become a concept that the capitalist system based on free market economy softened and launched in the market. Although, globalization originally introduced with the promise of a better future, it has seen that while some people opposed it as it brought social injustice and inequality, the others defended because of its contribution to the economic and cultural life. After World War II as a result of a better understanding of the importance of oil and natural gas, political effects of globalization felt itself more and it has become an important factor in the establishment of the new world order. The political effects of the Globalization has caused to the changing of the regime and boundaries in many countries and led the people become refugees by preparing the reserves in terms of oil and natural gas. Also albeit indirectly, the actors who constitute the political effects of globalization have contributed to the formation of the Ukrainian-Russian crisis with their policies.

*Keywords:* Globalization, political influences, oil, natural gas crisis.

---

\* Yrd. Doç. Dr. Kürşad Hacıtahiroğlu- Trakya Üniversitesi İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler, [kursadhacitahiroglu@trakya.edu.tr](mailto:kursadhacitahiroglu@trakya.edu.tr)

## GİRİŞ

Küreselleşme kavramı yiyecek, içecek, tüketim, seyahat ve diğer sayabileceğimiz günlük hayatın içerisinde bulunan birçok konu ile kaynaşarak günümüz toplumlarına öyle bir nüfus etmiştir ki, bu doğrultuda toplumların farklı ilgili kesimleri tarafından kavramsal olarak anlam kaymasına uğramaktadır. Bunun yanında dünyanın birçok yerinde sorun olarak kabul edilen işsizlik, yoksulluk, terör, ısınma, eşitsizlik ve gelir dağılımı gibi sosyal sorunlarda küreselleşme kavramı ile bağlantılı olarak tartışılmaktadır.

Yaşadığımız dünyada insanların karşı karşıya kaldığı en önemli sorunların temelde hangi aşamalardan geçerek günümüze geldiği ve küreselleşme sürecinin bu sorunlara etkisi bağlamında değerlendirilerek sorunların daha geniş boyutta ele alınması yapılacak çalışmalarda önem arz etmektedir. Çünkü temelde bu sorunların oluşmasında veya derinleşmesinde belirleyici olan teknolojik, ekonomik, kültürel ve siyasi etkiler, küreselleşme süreci ile şekillenmektedir.

Küreselleşme, son dönemde sosyal bilimler dünyasının üzerinde en çok tartışılan, araştırılan ve yazılan kavramlarının başında gelmektedir. Özellikle 1980'li yıllardan sonra çok konuşulan küreselleşme hakkında net bir şey söylemek oldukça zordur. Başlangıçta yenedünya düzeninin temelleri olarak ve daha iyi bir gelecek vaadiyle tanıtılan küreselleşme olgusu hakkındaki düşünceler, farklı iki boyutuyla karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme kavramının olumsuz sonuçlarına ve süreçlerine değinenlerin görüşlerinin temelinde küreselleşme kavramının toplumsal adaletsizliği ve eşitsizliği getirdiği gerekçesi bulunmaktadır. Buna karşın ekonomik ve kültürel hayata katkısı olduğu gerekçesi ile küreselleşmeyi savunanların da olduğu görülmektedir. Küreselleşme sistemini değerlendirme konusunda karşılaşılan en büyük problem, küreselleşmenin sağladığı yararların ya da zararların dünyanın hangi bölgelerinde nasıl bir etki bıraktığına dair görüş birliğinin olmamasıdır (Oran; 2012: 2). Zaman içerisinde bulunan yeni yöntem ve buluşlara özellikle pusulanın icat edilmesine bağlı olarak, 1490'lı yıllardan sonra denizcilik alanındaki gelişmeler olmuştur. Bu yıllarda Akdeniz ticaretinin ve önemli ticaret yollarının Türklerin egemen olması sonucu oluşan şartların Avrupa'nın ticari yapısını olumsuz etkilemesi, Doğu'da varsayılan önemli zenginliklere ulaşma isteği ve gelişen merkantilist anlayış coğrafi keşiflerin önünü açmıştır. İlk coğrafi keşiflerden itibaren hem Amerika kıtasından hem de Afrika kıtasından Avrupa'ya çok önemli başta altın ve gümüş olmak üzere maddi değeri yüksek kaynaklar aktarılmıştır. Okyanus aşırı kıtaların zenginliklerinin Avrupa'ya transferleri uzun yıllar sürmüştür. Bunun sonucunda Avrupa'da değerli madenlerin birikmesine arkasından da sanayi devriminin oluşmasına zemin oluşturmuştur. Yaşanan dünya savaşlarının ardından petrol ve doğal gazın öneminin daha iyi anlaşılması sonucu, küreselleşmenin siyasal etkileri kendisini daha fazla hissettirmiş ve yenedünya düzeninin kurulmasında önemli bir faktör haline gelmiştir.

Bu çalışmada, özellikle 1980'li yılların sonrasında küreselleşmenin siyasal etkileri doğrultusunda dünya da meydana gelen olayları, petrol ve doğal gazın nasıl bir siyasal malzeme konusuna geldiğini, bunlara bağlı çıkan savaşların, yaşanan göç hadiselerinin ve

son dönemlerde meydana gelen Ukrayna-Rusya krizinin nedenleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Çalışma da çeşitli üniversitelerin kütüphanelerinden, resmi internet sayfalarından ve diğer kaynaklardan elde edilen bilgiler çerçevesinde küreselleşmenin siyasal etkileri doğrultusunda meydana gelen olayları ve etkilerinin günümüze yansımaları hakkında bilgi verilecektir.

### 1. KÜRESELLEŞME SÜRECİNE GENEL BAKIŞ

Küreselleşmenin etkileri, dünyanın farklı bölgelerinde farklı şekilde ortaya çıktığından dolayı küreselleşmenin çok değişik tanımları yapılmaktadır. Farklı tanımları yapmaktan ziyade dünyanın birçok ülkesinde de kabul edilebilecek genel bir tanımın yapılması daha uygun olabileceği kanaatindeyiz. En genel anlamıyla küreselleşme, teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının gelişmesine paralel olarak, siyasal, kültürel, ekonomik ve teknolojik düzeyde toplumsal ilişkilerin dünya çapında yaygınlaşmasını ve tek merkezli bir hale gelmesi olarak tanımlanabilir (Kürkçüoğulları, 1998: 68).

Küreselleşme her ne kadar yeni bir kavram olarak görülüyor olsa da varlığı çok eskilere dayanan günün şartlarına göre değişen, gelişen ve kurallarını koyan bir olgudur. Bu kurallar, kapitalizm anlayışında olduğu gibi, küresel sermayeyi en iyi şartlarda korumak ve haksız rekabet anlayışına dayandırılarak maksimum karı sağlama amacını taşımaktadır. Bunu yapabilmek için önce yeni pazar yerleri bulmak daha sonra da bu pazar yerlerinde konulacak kuralların küresel sermaye lehine olacak şekilde ayarlanması öngörülmektedir (Sulayman, 1998: 129-132). Uluslararası şirketler, merkezi konumda olurken yeni oluşturulan pazar yerleri ise onlara hizmet veren çevre konumunda olmaktadır. Dünyada sürdürülebilir bir barışın tesis edilebilmesi için Johan Galtung, Merkez-Çevre kuramında dünyadaki merkez ve çevre ülkeleri arasındaki yapısal emperyalizmin kaldırılmasının gerekli olduğunu bununla birlikte merkez ve çevre ülkeler arasındaki refah eşitsizliği devletlerarası çatışmaların temel sebebi olabileceğini belirtmiştir (Galtung, 1971: 82-94). Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında dünya da birçok şey değişmiş ve kapitalizmin uyguladığı sistem çerçevesinde dünya farklı bir yöne doğru şekil almıştır. Bu kurulan yeni sistem anlayışı bir tarafı fazla zenginleştirirken diğer tarafı aynı ölçüde yoksul bırakmıştır. Dünya da var olan kaynakların büyük bir kısmı merkez ülkelerin hizmetine sunulurken, çevre ülkelere de küresel sermayenin çıkarları doğrultusunda hareket etme görevi verilmiştir. Bu şartlar devam ettiği sürece de uluslararası barışın sağlanmasının çok kolay olmayacağı görülmektedir (Wallerstein, 1996, 87-95- Sandıklı ve Kaya 2013: 69).

Sonuçları çok yıkıcı olan II. Dünya Savaşı sonrası yeni uluslararası sistem kurulmaya başlamıştır. Bu yeni sistem ABD ve karşısında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) yer aldığı 'iki kutuplu uluslararası sistem'dir. Dönemin iki güçlü ülkesi dünyaya hâkim olma düşünceleri doğrultusunda sıcak savaşın yıkımla sonuçlanacaklarını bildikleri için, birbirlerine karşı üstünlük sağlamak amacıyla ABD ve SSCB, doğrudan karşılıklı silahlı sıcak bir çatışmaya girmek yerine, kendi çıkarları doğrultusunda başka devlet ve grupları kullanarak, yerel çatışma, rejim ihracı, ideolojik propaganda gibi değişik

enstrümanları kullanarak korku politikaları ile Soğuk Savaş ortamını ve dönemini oluşturmuştur (Kantarıcı, 2012; 49-50).

Soğuk Savaş döneminde ABD Batı Bloku'na hâkim olurken, SSCB Doğu Bloku'na hâkim olmuş her iki süper güçte bu bölgelere kendi ekonomik, kültürel ve askeri konularda kendi doğrularını empoze etmeye çalışmışlardır. 1980'lerin ortalarından itibaren yeniden güçlenen bloklaşma hareketleri 1989 yılına gelindiğinde ise şaşkıncu bir aşamaya ulaşarak SSCB açısından ters yönde değişmeye başlamış SSCB ve Doğu Bloku'nda görülen hızlı çözülme SSCB'nin dağılmasına, Doğu Bloku'nun yıkılmasına yol açmıştır.

## 2. KÜRESELLEŞMENİN SİYASAL ETKİLERİ VE YAŞANAN GÖÇLER

Siyasi küreselleşme, siyasi güç, otorite ve yönetim biçimlerinin yapısal dönüşüm içerisinde yeniden şekillenmesidir (Bayar; 2010: 28). Siyasal küreselleşme aktörleri menfaat coğrafyalarında başka güçlü unsurların olmaması için bölgesel savaşlar, etnik gruplara dayalı terör faktörleri başta olmak üzere birçok değişkene başvurumaktadırlar. Özellikle enerji kaynakların yoğun olduğu bölgelere yakın ilgi göstererek bu bölgelerde her zaman sorun oluşması adına yoğun gayret sarf etmişlerdir.

ABD'nin Orta Doğu Politikasının temelinde bölgenin petrol nedeni ile ekonomik öneminin ve İsrail'in güvenlik sorununun olduğu bilinen bir gerçektir. Orta Doğu denilen büyük coğrafya da yaşayan insanların çoğunluğunu Müslüman halklar oluşturmaktadır. Geçiş güzergâhı üzerinde bulunan bu coğrafya pek çok medeniyete ve pek çok savaşa sahne olmuştur.

Geniş enerji rezervlerine sahip olan bölge, özellikle I. Dünya Savaşı sonrası dönemde petrolün varlığının ve değerinin anlaşılmasıyla küresel güçlerin rekabet sahnesine dönüşmüştür (Arı, 2007; 2 [www.tayyarari.com/download/eskiyazi/abdninortadogupol.doc](http://www.tayyarari.com/download/eskiyazi/abdninortadogupol.doc)). 2005 verileri doğrultusunda dünya ispatlanmış doğalgaz rezervinin % 40,1'i Ortadoğu'da, % 35,6'sı Avrupa ve Avrasya'da, % 4,1'i Kuzey Amerika'da, % 3,9'u Orta ve Güney Amerika'da, % 8,0'i Afrika'da ve % 8,3'ü Asya Pasifik'te bulunmaktadır. 2486,7 milyar (2.5 trilyon) metre küp olan dünya toplam doğalgaz tüketiminin % 23,0'ı ABD'de, % 14,7'si Rusya Federasyonu'nda, % 3,4'ü İngiltere'de, % 3.1'i Almanya'da, % 2,9'u İtalya'da tüketildiği ifade edilmektedir (Atiker, [www.kto.org.tr/d/file/ortadogu\\_rapor.pdf](http://www.kto.org.tr/d/file/ortadogu_rapor.pdf) Erişim: 22.05.2014).

ABD'nin bölgeye olan ilgisinin petrol dolayısıyla artması özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra başlamıştır. II. Dünya Savaşı'na kadar bölgede İngiltere ağırlığını koyarak Rusların bu petrol bölgesinde tek başına hareket etmesine imkan vermemiştir. Arap İsrail Savaşı'nın baş gösterdiği 1973 yılına kadar ham petrolün varili 2 dolara geçmemiştir. Böylesine ucuz petrolün kontrolü ABD'yi bölgeye yaklaştırmıştır. Bu tarihe kadar İngiltere'nin bölgede etkili olması sebebi ile Sovyetlere karşı bölgenin ciddi bir güvenlik sorunu söz konusu değildi. Ancak zamanla İngiltere'nin bu rolünü yerine getiremeyecek hale gelmesi, Batı endüstrisi için hayati önem taşıyan Orta Doğu'nun ucuz petrolünün, Sovyetlere karşı korunmasını gündeme getirmiştir. Ayrıca yaşanan Arap-İsrail Savaşı sırasında petrolün 35 dolara kadar çıkması artık petrolün siyasal bir silah olarak kullanılabileceğini göstermiştir (Arı; Özetleyen: Aytaç; <http://www.altinicizdiklerimcom>).

Özellikle kaliteli ve büyük petrol rezerv imkânlarına sahip Irak ve İran devletlerinin petrol sayesinde Orta Doğu'da kısa sürede güçlenmelerini tahmin etmenin zor olmadığı tarihlerde ortaya atılan bir savaş senaryosu ile birçok planın değiştiği görüldü.

### 2.1. Irak-İran Savaşı

Irak-İran Sınır Antlaşmasının 1937 yılında yapılmış olmasına rağmen bölgenin önemli suyu olan Şattularap'ın Irak'a bırakılmış olması İran'ı her zaman rahatsız etmiştir. İran ve Irak'ı güneyde ayıran su yolu olan Şattularap, Dicle ve Fırat nehirlerinin sularının Basra'nın kuzeyinde birleşmesiyle meydana gelen ve Körfeze kadar yaklaşık 180-190 km uzunluğundaki nehrin adıdır. İki ülke arasındaki uyuşmazlık, bölgede iki ülke arasında sorunlu olan yerlere verilen isimlerle başlamaktadır. Arap isimli bu su yolunu İranlılar, Arvand Rud olarak adlandırmaktadırlar (Rundle, 1986; 128). İran Şah'ın 1969 yılında ABD desteğini de alarak 1937 Antlaşmasını ortadan kaldırmaya çalışması, bu amaçla İran gemilerini, bir güç göstergesi olarak bölgeye göndermesi iki ülke arasında silahlı çatışma çıkmasına neden olmuş ve sonuçta 1970 yılında diplomatik ilişkilerin kesilmesine neden olmuştur. 1973 yılında ise diplomatik ilişkiler yeniden kurularak 1975 yılında antlaşma yeniden sağlanmıştır.

İran'da 1979'da Şah'ın devrilmesi ve yerine geçen Humeyni'nin Şii rejimi, Irak'ın hem dış güvenliği hem de iç güvenliği açısından tehditler içermekte ve Saddam'ın emelleri önünde önemli bir engel teşkil etmekteydi. Çünkü İran'daki Şii ideolojisine dayanan devrimci rejimin, alternatif bir ideoloji olarak ortaya çıkmış olması ve bunun bölge devletlerine de yayılması Saddam'ın konumunu ciddi şekilde etkileyecekti. Ayrıca Şii ideolojinin Irak'taki Şii toplumlardan benimsenmesi Baas rejimi (Baas Arap dilinde yeniden diriliş anlamına gelmektedir. Arap ulusunun tek bir sosyalist devlette birleşmesini amaçlayan siyasal milliyetçi sol parti) için kuşkusuz önemli bir tehlike oluşturmaktaydı (Sander, 1998; 500-501). Irak, nüfusunun yaklaşık yüzde 60'ının Şii olması nedeniyle, Bahrein ve İran'dan sonra Şiiilerin en yoğun oldukları ülke konumundaydı. Irak'ı diğer Körfez ülkelerinden ayıran önemli bir özelliği de, Kerbela (Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi) ve Necef (Hz. Ali'nin türbesinin olması) gibi, Şii dünyası tarafından kutsal sayılan şehirlerin burada bulunmasıydı. İran devrim sonrası başta Irak olmak üzere bölge ülkelere politika ihraç etme kuşkusunu Saddam'ın endişesini artırmıştır. Saddam gerek İran'ın ideolojik tehlikesini gerekse Şattularap su sorunu çözmek için İran ile yapılacak bir savaşta mutlak galip olmak istiyordu. Böylece başta Şattularap sorunu başta olmak üzere, iki ülke arasındaki pek çok sorunu istediği şekilde çözecekti. Ayrıca muhtemel bir savaş sayesinde muhalefetine desteğini ulusal bütünlüğü sağlamayı da düşünüyordu (Aytaç, <http://www.altinicizdiklerim.com/ozetler/Irak,%20Iran,%20ABD>).

İran'da Şahın devrilmesi ile otorite boşluğundan yararlanan ayrılıkçı İran Kürtlerinin yoğun olduğu bölgeler aynı zamanda Irak ayrılıkçı Kürtlerinin de sığınak haline gelmesi Irak devletini rahatsız ediyordu. Bölgedeki etnik sorunlar aslında Osmanlı Devleti zamanından kalan sorunlardı. Bu sorunlar 1960'lı yıllardan sonrada dış güçlerinde destek vermesi ile çözülmesi çok zor bir hale gelmiştir. Irak'ta bulunan ayrılıkçı Kürt gruplarına İran da büyük destek vermiştir. Öyle ki 1972-1975 döneminde Kürtlerle yapılan savaş, örtülü bir İran-İrak savaşı izlenimi veriyordu Bu savaşın Irak'a maliyeti yıllık 2 milyar

doları ve Irak'ın böyle bir maliyete daha fazla dayanması imkânsızdı (Malek;1991: 17-18). Irak'ın 22 Eylül 1980 günü baskın şeklinde 700 km'lik bir cephede saldırıya geçmesiyle birlikte sekiz yıl sürecek savaş başlamış oldu.

Gerek Sovyetler Birliği gerekse Amerika Birleşik Devletleri savaşın başında kesin bir tutum ortaya koymamış olsalar da özellikle ABD'nin Irak'ı, İran'a saldırma konusunda teşvik ettiği bilinen bir gerçektir. ABD, her iki ülke arasında uzun sürecek bir savaşın kendi yararına olduğunun farkındaydı ve bu nedenle savaşın başında açıkça tavır almaktan ziyade her iki tarafa da eşit mesafede görünmeye çalışmıştır. Savaş, Amerika için bölgedeki çıkarlarını etkilemediği ve güç dengesini değiştirmedeği sürece çok da kötü bir şey değildi. Henry Kissinger bunu daha açık olarak "Amerika'nın çıkarlarına uygun olanın her iki tarafında kaybetmesi olduğunu" söyleyerek dile getiriyordu. Zaten ABD kendi çıkarları doğrultusunda savaşın ilk başladığı yıllarda kendisi ile müttefik olan Arap ülkelerini Irak'a yardımları konusunda teşvik etmiştir. Kendisi de ABD karşıtlığı yapan İran'ın başarılı olmasını istemiyordu. Ancak 1986 yılında ikili oynadığı ve İran'a gizli silah sevkiyatında bulunduğu Contra-gate skandalı da denen İran-gate skandalının kamuoyuna yansması bölgedeki Amerikan müttefiki ülkeleri rahatsız etmiş, Reagan yönetimini de zor duruma sokmuştur. Bu durumu telafi etmeye çalışan Amerikan yönetimi bu olaydan sonra İran karşısında Irak'a daha fazla destek vermeye başlamıştır (Ferhang; 1986: 235).

Sovyetler Birliği'ne gelince savaşın başında herhangi bir tarafı açıkça desteklemekten kaçınan Moskova, ilerleyen süreçte zaman zaman İran'ı zaman zaman Irak'ı destekleyen politikalar izlemiştir. İran'daki yeni rejimin Amerikan karşıtı olmasından yararlanarak bu devleti kazanmaya çalışmıştır. İlk zamanlar Arap dünyasında ve özellikle Körfez bölgesinde egemen güç olmak isteyen Irak'ın tutumunu desteklemeyi kendi çıkarlarına aykırı görmekteydi. Sovyetler aralarındaki mevcut anlaşmalara rağmen, Irak'a silah transferini durdurarak bu yönüyle İran'ın başarılı olmasını sağlamıştır. Ancak İran'ın savaşta Irak karşısında üstünlüğü ele geçirmesi üzerine, Sovyetler Birliği, Bağdat'a yeniden silah sevk etmiştir. Ruslar, İran'ın Irak'ı yenerek savaşta galip gelmesinin bölgedeki güç dengesini bozacağını düşünerek tutumunu değiştirmişti. Gerek İran'ın Afganistan'daki mücahitlere yardım etmesi gerekse Sovyet Rusya bünyesinde yaşayan milyonlarca Müslüman üzerinde Humeyni'nin artan karizması Rusya'nın çıkarlarına ters düşmekteydi (Muhsin vd;1986:230).

Herhangi bir tarafın açık zaferi İsrail'in çıkarlarına uygun gelmezken eski düşmanı Irak'ın kazanmasını ise asla görmek istemeyecekti. Irak'ın zaferini en kötü alternatif olarak görüyordu. Bunu engellemek için İsrail, İran'a silah ve uçak parçaları sattı. İsrail'in savaşın devamından kazancı ise dünyanın dikkatini Arap-İsrail uyuşmazlığından uzaklaştırmış olmasıydı. İsrail'in İran'a silah satışının Yitzak Rabin'in "Biz bu savaşa çözüm istemiyoruz" sözünü doğrulayan bir politika olduğuna şüphe yoktu. İran, 1982'de Irak'la sorunları olan Suriye ile işbirliğine gitti. Yapılan antlaşma ile Suriye kendi topraklarından Akdeniz'e doğru giden Irak petrol boru hattını kapatacak, bunun karşılığında İran'dan her ay 100 bin varil petrolü düşük fiyattan, 20 bin varili de ücretsiz olarak alacaktı (Yıldırım,2005; 70-75).

İran-İrak Savaşı 8 yıl sürmüş yaklaşık bir milyon kişinin ölmesine yüz binlerce insanın mülteci olmasına neden olurken yaklaşık maliyetinin de 200 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmektedir. Savaşta gerek Irak'ta gerekse İran'da ülkenin bir yerinden başka bir yerine yaşanan göçlerin yanı sıra ülke dışı göçlerde yaşanarak pek çok insan mağdur olmuştur. Bu savaşta Amerika, Rusya, Fransa, İsrail, Kuzey Kore ve İspanya gibi ülkeler hem yeni silahlarını deneme imkânı bulmuş hem de silah satışından iyi bir gelir elde etmişlerdir. Savaş sonrası harap olmuş petrol zengini bu iki ülkenin yeniden inşa edilmesi de küresel güçler için yeni pazar imkânı sağlıyordu. Ortadoğu'nun petrol zengini iki ülke savaş nedeni ile yeteri kadar güç kaybetmiş artık her iki ülkenin de fazla direnemeyeceği bir ortam oluşmuştur. Savaşın ülkelerden kazananı olmayan bu savaş, nihayet BM Güvenlik Konseyi'nin 20 Temmuz 1987'de oybirliğiyle aldığı kararı Ağustos 1988'de İranlıların kabul etmesiyle sona erdi. İran'ın BM kararını kabulünde süper güçlerin daha fazla olaya karışacaklarından duyduğu endişe de etkili olmuştur (Yıldırım; 2005: 73-74).

## 2.2. İki Almanya'nın Birleşmesi ve Doğu Bloku'nun Yıkılması

İkinci Dünya Savaşından sonra Almanya toprakları, Birleşik Krallık, ABD, Fransa ve Sovyetler Birliği tarafından işgal edildi. Birleşik Krallık, ABD ve Fransa kendi işgal ettikleri toprakları birleştirerek 23 Mayıs 1949'da Federal Almanya Cumhuriyeti'ni kurdular. Ardından Sovyetler Birliği de 7 Ekim 1949'da, kendi işgal bölgesinde Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ni kurdu. Almanya'nın bölünmesi aynı zamanda bazı aile ve akrabaların da bölünmesine neden oldu. 1961 yılında Doğu Almanya (Demokratik Almanya Cumhuriyeti)'dan Batı Almanya (Federal Almanya Cumhuriyeti)'ya hız kesmeyen göçü durdurmak için iki Almanya sınırına Berlin Duvarı örüldü. Berlin Duvarı'nın örülmesine rağmen değişik yollardan göç dalgası her zaman devam etti. Almanya'nın önceki dönemlerde izlemiş olduğu yayılcı politika nedeni ile Soğuk Savaş Dönemi boyunca da Almanya'nın ayrı devlet olarak kalmasının daha iyi olacağına görüşü hâkim olsa da değişik görüşlerde ileri sürülmekteydi. Almanya'nın yaşanan I. ve II. Dünya Savaşlarında etkin rol oynaması ve yayılcı bir siyaset izlemeleri nedeni ile askeri ve ekonomik bakımdan güçlü, coğrafi bakımdan büyük bir Almanya'nın her zaman endişe verici olduğu yönünde görüşler bulunurken, diğer taraftan ise güçlü ve büyük Almanya'nın olması iki kutuplu dünya da Avrupa da emniyet rolünü üstlenerek dönemin iki güçlü ülkesine karşın, kalkan görevi alabileceği yönünde farklı bakış açıları da bulunmaktaydı. Ayrıca Birleşik Almanya'nın Avrupa Birliği ve NATO gibi uluslararası kuruluşlarda daha etkili olacağı ve bu yönüyle de Bölgesel Güç olacağı da ileri sürülen görüşler arasındaydı. II. Dünya Savaşından sonra uzun süre devam edecek Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği dünya siyasetine yön veren ülkeler olmuşlardır. Ancak 1989 yılına gelindiğinde Doğu Bloku'ndaki görülen esnek politikalar, dünya siyasetinde bir yumuşama görünümünü vermiş ve Berlin Duvarının açılmasına zemin hazırlamıştır. İlerleyen günlerde yumuşama siyaseti, 14 Ocak 1990'da Berlin Duvarının yıkılması ile hız kazanmıştır (Doğan; 2011:4-10). Berlin Duvarının yıkılması ile iki Almanya'nın birleşmesi gündeme gelmiş ve mevcut şartların da uygun olması ile birleşme çalışmaları hız kazanmıştır.

Sovyetler Birliği 'de 1975 yılında imzalanan Helsinki Nihai Senedini kabul etmiştir. Kabul edilen bu anlaşma senedinde önemli maddeler şu şekilde özetlenebilir: "Kuvvet

kullanmaktan veya kuvvet kullanma tehdidinden kaçınma, Sınırların ihlal edilmezliği, Devletlerin toprak bütünlüğünün korunması, Anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümü, İçişlerine karışmama, İnsan hakları ve temel özgürlüklere saygı, Halkların eşit haklardan ve kendi kaderlerini tayin hakkından yararlanması, Devletlerarasında işbirliği, Uluslararası Hukuk'tan doğan yükümlülüklerin iyi niyetle yerine getirilmesi (<http://tarihdersnotlari.blogcu.com/helsinki-nihai-senedi> Erişim Tarihi: 29.05.2014).

Devletlerin toprak bütünlüğünün korunması gibi maddelerinde içinde bulunduğu Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanması doğu ile batının yaklaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bu durumu iyi değerlendiren Batı Almanya SSCB'nin de onayını almak suretiyle Doğu Almanya'yla giriştiği görüşmeleri hızlandırdı. Bu gelişmelerin sonunda, iki Almanya'nın bölünmesini sağlayan ABD, SSCB, İngiltere, Fransa 12 Eylül 1990 tarihinde bu kez Batı ve Doğu Almanya birleşmesi için Moskova da anlaşmaya varmışlardır. Anlaşma'nın 3 Ekim 1990'da yürürlüğe girmesiyle iki Almanya birleşerek, yeniden tek ülke haline gelmiştir (<http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/.pdf> Erişim Tarihi:26.05.2014). İki Almanya'nın birleşmesi ile Almanya gelinen süreçte, askeri açıdan yayılmacı bir politika izlemese de, Avrupa'nın en büyük askeri ve ekonomik gücü haline gelerek, küreselleşme sürecinde gelişmiş diğer ülkeler gibi dünya da var olan kaynakları kendi lehine kullanmaya devam etmiştir.

### 2.3. Sovyetler Birliği'nin Dağılması

İki büyük dünya savaşının başlangıç noktasında yer alan Almanya'nın savaş sonrası tekrar tehdit unsuru olup olmaması en önemli endişelerden biriydi. Ancak savaş sonrasında değişen dünya dengelerinde ortaya çıkan en önemli gerçek, Batı Avrupa devletlerinin güvenli endişelerinin Almanya'dan değil, Sovyetler Birliği'nden kaynaklanmasındır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok bakımdan güç kaybeden Avrupa'nın, eskisi gibi dünya siyasetinde etkin bir rol oynayamayı kendi sorunları ile uğraşmaya başlayan bir bölge haline gelmesi, dünyayı iki kutuplu ideolojinin kendini hissettirdiği bir ortama sürüklemiştir (Erdoğan, 2004).

Sovyetler Birliği'nde Stalin döneminden sonra, Stalin politikaları eleştirilmeye başlandı. Hatta Şubat 1956'da Moskova'da toplanan 20. Parti Kongresinde; 1958 yılında da ülkenin başbakanı olacak Kruşçev, iktidarın tek kişide toplanmasını tenkit ederek, Stalin'i acımasızlık, hoşgörüsüzlük ve iktidarı kötüye kullanmakla suçladı. Kruşçev'e göre dünya gerçeği sosyalist ve kapitalist sistemlerin bir arada olduğu sistemi içermektedir. Kongre'de sosyalizmin, kapitalist ülkelere şiddet ve savaş olmadan da girebileceğini barış içinde bir arada yaşanabileceğini vurgulayarak bir yumuşa döneminin gerekliliğini vurgulamıştır (Sander, 1998: 336-337). Sovyetler Birliği ilerleyen yıllarda demokratik ilkelerin de yer aldığı Helsinki Nihai Senedi imzalayarak dış politika da yeni bir döneme girmiştir. Çünkü Doğu-Batı ilişkilerine bir yumuşama ve yakınlık getirilmek istenen Helsinki Nihai Senedi'nin yürürlüğe girmesi, Doğu Avrupa'daki tüm Sovyet rejimine bağlı ülkelerin aydınlarını ve milliyetçilerini harekete geçirdi. Özellikle 1985'te iktidara gelen Mikhail Gorbaçov'un ortaya attığı Glasnost (Açıklık) ve Perestrokya (Siyasi sistemin, devlet örgütünün ve hükümet organlarının yeniden yapılanması) fikir ile batı tarzı yapmış olduğu uygulamalar ve reformlar merkezi yönetime karşı direniş hareketlerine yol açmıştır. Bu



direnış hareketleri, daha da cesaretlendirici bir görev üstlendirerek milliyetçi bağımsız hareketlere dönmüştür (Yazıcı; 2009:5-7). Gorbaçov iktidarının yapmış olduğu reform sonuçlarında, Sovyetler Birliği'nin siyasal yapısında çözümler başlamış bulunmaktaydı. Bu çözümler, 1990 itibari ile hızlanmış ve 1991 yılının sonlarında doğru da dağılma gerçekleşmiştir. 1939 yılında Nazi Almanyası ile Sovyetler Birliği'nin yapmış oldukları anlaşma doğrultusunda üç Baltık Ülkesi Sovyetler Birliği'ne terk edilmişti. Bu ülkelerden Litvanya 11 Mart 1990'da; Letonya 4 Mayıs 1990'da; Estonya da 8 Mayıs 1990'da bağımsızlıklarını ilan ettiler. Ancak, bağımsızlık ilanları Sovyetler Birliği yöneticileri tarafından tepki ile karşılandı. Mücadele 21 Ağustos 1991 tarihine kadar devam etmiş ve bu ülkeler aynı gün bir kere daha bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi (<http://www.egitimpusulasi.net/> Erişim Tarihi: 30.05.2014). Son olarak, 8 Aralık 1991'de Beyaz Rusya'nın başkenti olan Minsk'te bir araya gelen Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya başkanları tarafından SSCB'nin resmen dağıldığı açıklanmıştır. 1991 yılında gelişen olaylar neticesinde SSCB dağılarak 15 bağımsız devlete ayrılmıştır. Böylece iki kutuplu sistem boyunca bir blokun lideri durumundaki Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin resmen dağılmasıyla uluslararası sistemde iki kutuplu yapının sona ermesine yol açmıştır (Yazıcı; 2009: 5-8).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra batılı emperyalist güçlere karşı birlikte hareket etme adına Doğu da Sovyetler Birliği öncülüğün de Doğu Bloğu oluşturulmuştur. Doğu Bloğu'nun kurulması ve sosyalizmin yayılması endişesine karşılık 1949 yılında Batı Blok'u tarafından Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) kurulmuştur. NATO'nun kurulması ile Doğu Bloğu da kendi tedbirlerini almak adına 15 Mayıs 1955 yılında Polonya'da 8 Doğu Bloğu ülkenin katılımı ile aralarında "işbirliği, dostluk ve karşılıklı yardımlaşma" amacına dayalı Varşova Paktı'nı kurmuşlardır. Varşova Paktı'nın kurulması ile Soğuk Savaş kendisini daha net bir şekilde ortaya koymuş ve 1989 yılına kadar devam etmiştir. Ancak değişen ekonomik ve siyasal dengeler doğrultusunda Berlin Duvarı yıkılmış ve 1990 yılında iki Almanya birleşmiştir. Doğu Bloğu birçok ülkede batı tarzı ekonomik ve siyasal modelin benimsenmesi ve Sovyetler Birliği'nin de parçalanması Varşova Paktı'nın kendi feshetmesine yol açmıştır. Sonraki yıllarda Doğu Bloğu ülkesi olan Çekoslovakya 30 Eylül 1992'de Çek ve Slovakya cumhuriyetleri olarak ikiye ayrılırken, Yugoslavya da parçalanarak, Hırvatistan, Slovenya, Makedonya ve Bosna-Hersek olarak ayrı ayrı bağımsız devletler olmuşlardı (<http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/pdf> Erişim Tarihi: 26.05. 2014). Sovyetler Birliği'nin dağılması Doğu Bloğu'nun yıkılması ile yaşanan küreselleşme süreci farklı bir boyuta geçerek, gelişmiş batı ülkelerinin ekonomik ve siyasal yönde daha rahat hareket etmelerini sağlamıştır.

#### 2.4. Kuveyt'in İşgali ve Körfez Savaşı

Osmanlı Devleti'nin 1920'de imzalanan Sevr Anlaşması ile Arap toprakları üzerindeki hâkimiyeti sona ermiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası Irak, İngiliz hâkimiyetine girmiş ve bu bölgede İngilizlerin etkisi uzun yıllar devam etmiştir. Kuveyt, Irak ve Suudi Arabistan arasındaki sınır, İngilizlerin etkisiyle 2 Kasım 1922 senesindeki Uqair Protokolü ile belirlenmiştir. Ancak Irak, Kuveyt'i her zaman kendi toprakları olarak görmüş ve şartların uygun olduğu dönemlerde bunu yüksek sesle dile getirmiştir (Beinin; 1991: 39-

40). Basra Körfezi, dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip coğrafyalardan biri olması sebebiyle ve petrolün değerinin ve üretimin gelişen teknoloji ile artması ile bu coğrafya, dünyanın pek çok ülkesinin çekim merkezi haline gelmiştir. Bu çekime kapılanlardan biri de Kuveyt'ti. Kuveyt, 1946 yılında Amerikan şirket ortaklığı ile petrol üretmeye başlamıştır.

Kuveyt, 1961 yılında İngilizler tarafından bağımsızlığını ilan edince, Irak yönetiminin bu duruma tepki göstermesi ve Kuveyt'i Irak'ın bir parçası olarak gösterme çabaları, İngilizlerin ve diğer Arap Ülkelerinin karşı çıkmaları sonucunda boşa çıkmıştır. Kuveyt Basra Körfezi ve buradaki petrolün kontrolü için Irak için önem arz etmektedir. Irak'ın İran ile yapmış olduğu uzun savaş döneminden sonra başta Kuveyt olmak üzere pek çok ülkeye borçlanmış ve içeride muhalefetin sesinin de yükselmiş olması nedeni ile Saddam Hüseyin yönetimi, durumu kurtarmanın yolunu aramaktaydı. Dışarıda olabilecek bir savaş durumu Irak halkına bütünleştirici bir etki yapabileceğini düşünen Saddam Hüseyin Kuveyt'e saldırmak için çeşitli bahaneler üretmiştir. İran ile yapmış olduğu savaş Araplar adına yaptığını iddia ederek Kuveyt'e borçlarını ödemek istemediği gibi savaş sırasında Kuveyt'in Irak topraklarını ilhak ettiği iddiasını da gündeme getirmiştir. Kuveyt'e saldırmaması durumunda ABD'nin tutumunu öğrenmek için ABD'nin Bağdat'taki Büyükelçisi'yle görüşme yapan Saddam Hüseyin, olası Irak-Kuveyt bunalımına ABD'nin karışmayacağı izlenimini edinerek daha cesaretli politikalar izlemiş ve 1 Ağustos 1990 günü Kuveyt'e saldırmıştır. Ancak başta ABD olmak üzere Birleşmiş Milletlerinde tepkisi sert olmuştur. Birleşmiş Milletler, 660 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile işgali kınayarak Irak'tan Kuveyt topraklarını terk etmesini istemiştir. Irak ise beklemediği bu tepkiler üzerine tutumunu daha da sertleştirerek işgale devam etti ve sonucunda ABD'nin girişimiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 6 Ağustos'ta Irak'a ekonomik ambargo uygulanmasını öngören 661 sayılı kararı kabul ederek uygulamaya başladı.

Alınan bu kararlara rağmen Irak geri adım atmayarak, 28 Ağustos'ta Kuveyt'i kendi topraklarına ilhak ettiğini açıkladı. Irak'a karşı bölgesel ve uluslararası alanda oluşan tepkiler, ABD'nin liderliğinde bir Çok Uluslu Güç'ün (koalisyon) oluşturulmasını sağlayacaktır (Kavak;2011: 53). ABD'nin öncülüğünde Ocak 1991 tarihine kadar çokuluslu kuvvetler Irak işgali için yığınak yapmış ve 17 Ocak 1991 tarihinde Irak'a karşı Körfez Savaşı başlatılmıştır. Irak, 25 Şubat'tan itibaren Kuveyt'ten çekilmek zorunda kaldı. Sovyetler Birliği'nin girişimiyle Güvenlik Konseyi'nde 2 Mart'ta alınan 686 sayılı kararla Irak'ın, bundan önceki alınan Güvenlik Konseyi kararlarını kabul etmesiyle, 3 Mart 1991 tarihinde Körfez savaşı sona erdi (Kavak, 2011: 53).

Körfez savaşı ile hava hareketinin önemi tartışılmaz hale gelerek, küresel güçler ölüm kusan yeni silahlarını kendi bölgelerinden uzak coğrafya da deneme imkanı da bulmuştur. Körfez Savaşı ile birlikte ABD başta Kuveyt ve Suudi Arabistan olmak üzere bölgede bulunan pek çok ülkeye silah satışı gerçekleştirmiştir. Suudi Arabistan ABD'den 30 milyar dolar silah alarak savunmasına önem vermiştir. Türkiye Körfez Savaşı öncesi bölgeye 13 milyar ihracat yaparak ekonomiye önemli bir gelir kazandırırken Savaş döneminde Irak petrol boru hattını kapatarak önemli ekonomik kayıplara uğramıştır. Savaş sonrası dönemde bölgeye olan ihracat miktarı azalarak 2 milyar dolar kadar gerilemiştir

Koni; 1992:133-137). Körfez Savaşı bitmiş olmasına rağmen eskiden beri devam eden ayrılıkçı Kürt Sorunu yeniden gündeme gelmiş ve savaşlarda iyice güç kaybeden Bağdat yönetimine karşı ayaklanmalar gündeme gelmiştir. 4 Mart 1991 günü Irak'ın kuzeyinde Raniye bölgesinde başlayan isyanlar kısa süre de Irak'ın kuzeyinde bulunan şehirlere de sıçramıştır. Ayrılıkçı Kürtler ile Irak ordusu arasında yaşanan çatışmalar sonucunda Irak ordusu, Irak'ın Kuzeyinde yer alan ve Kürt nüfusun çoğunlukta yaşadığı kentlerde kontrolü sağlamıştır. ABD ve Batı Ülkelerinden umdukları kadar desteği alamayan Iraklı ayrılıkçı Kürtler, İran ve Türkiye sınırına göç etmeye başlayarak ciddi bir sefaletin oluşmasına neden olmuşlardır.

Türkiye büyük Kürt göçleri ile gerek Körfez savaşı gerek Halep'çe olayları ile karşı karşıya daha önce gelmiş ve geçmişin acı tecrübesine sahip olduğu için haklı kaygılar duymaktaydı. Gelen göçler kendileri ile birlikte ciddi sorunları da getiriyordu. Her şeyden önce göçün kaç kişi ile başlayıp kaç kişi ile sonlanacağını tahmin etmenin mümkün olmaması ve sayının çok fazla olması ciddi ekonomik yükün oluşması kaygıları artırıyordu. Ayrıca PKK terör örgütü mensuplarının bu göçü ile Türkiye'ye rahat bir şekilde sızma ihtimali de yüksekti. Bütün bu kaygılar doğrultusunda Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal, 16 Nisan 1991 tarihinde, Kürtlerin sınırı geçmesine izin vermiştir (Yıldız; 2003:55-57).

BM Felaketzedelere Yardım Koordinasyon Bürosu (UNDRO), Türkiye ve İran sınırlarına gelen Iraklı göçmenlerle ilgili bir rapor yayımlayarak Türkiye'ye gelen sığınmacıların 416 bin olduğunu açıklamıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Kurtcebe Alptemoçin Nisan ayının sonuna kadar geçen sürede sığınmacılara Türkiye tarafından başta gıda ve sağlık hizmetleri olmak üzere yardımların 200 milyar liraya ulaştığını belirtmiştir (Kavak; 2011: 90-95). Yaşanan göçler, bölgedeki ekili arazilere ve bölge hayvancılığına zarar vermiş, zaman zaman gelen mültecilerle yöre halkı arasında gerginliklerin yaşanmasında neden olmuştur.

Cumhurbaşkanı Özal Irak'ta bulunan bu sorunun çözümü adına, Irak'ın kuzeyinde bir tampon bölge oluşturulması fikrini gündeme getirmiştir. Bu fikir, Irak'taki mülteci krizi nedeni ile Brüksel'de bir araya gelen Avrupa Topluluğu toplantısında dönemin İngiltere başbakanı John Major tarafından da gündeme getirildi. Özal'ın ortaya attığı güvenli bölge önerisi uygulamada sorunlar oluşturacağı için uygun görülmedi. Major, sığınmacıların kaçmak zorunda bırakıldıkları köy ve kasabalarına dönüşlerini garanti altına alabilecek ve sonradan bir güvenlik bölgesine dönüştürülecek bir tampon bölgesinin oluşturulması fikrini desteklemiştir. Avrupa Topluluğu'nun güvenlik bölgesi fikri, bölgeye daha önce gelen ABD Dışişleri Bakanı J. Baker'in hazırladığı raporla birleşince, ABD başkanı Bush, izlenecek politika çerçevesinde Irak'ı 36. paralelin üzerinde savaş uçaklarını uçurması ve askeri harekâta geçmemesi konusunda uyarmıştır. Avrupa güdümünde kurulacak bir tampon bölgeye Sovyetler Birliği'nin karşı çıkmasına rağmen böyle bir kararın alınmasıyla yetinmeyen ABD başkanı Bush, 16 Nisan'da Amerikan Birliklerinin Zaho yakınlarındaki düz arazide güvenli bir bölge oluşturmak için Irak'a girebileceklerini açıklamıştır. ABD'nin yapmış olduğu son çıkışla, Irak'ın Kuzeyinde BM denetiminde olmayan ve Özal tarafından ortaya atılan ancak bu fikirden çok farklı bir güvenlik bölgesi oluşmasının temelleri atılmış

oldu. 1991 Mayıs sonunda Çekiç Güç kuvvetlerinin askeri kanadında 11 ülkeye ait 20.000'den fazla askeri personel mevcuttu. Hareketin başlamasından sonra, Eylül 1991'de çok uluslu Acil Müdahale Gücü kara birlikleri çekilirken, hava gücü Türkiye'nin İncirlik Üssünde toplandı. Çekiç Gücün görev süresi TBMM tarafından 6 aylık dönemler halinde birkaç kez uzatıldı (Hacitahiroğlu; 2012: 132-133). Irakta ayrılıkçı Kürtlerin Liderleri olan Talabani ve Barzani ile ilk resmi temaslar yine Özal dönemine rastlamaktadır. Turgut Özal döneminde bu şahıslar Ankara'ya davet edilerek, dış ülkelere, özellikle AB ülkelerine ve ABD'ye gidebilmelerine imkân tanınması için Türk diplomatik pasaportları verilerek, dışarıya gitmelerine olanak sağlanmıştır (Kirişçi; 1998: 201-203).

Irak'ın kuzeyine giden insani yardımların tek çıkış kapısı olan Türkiye, bu yardımların rahat ve hızlı bir şekilde bölgeye ulaşmasını sağlamakla kalmamış, 13,5 milyon dolarlık bir yardım yaparak, uluslararası yapılan yardımlarda en büyük rolü üstlenmiştir. Türkiye'nin destek verdiği Huzur Harekâtı'na ve tampon bölge oluşturulması fikrinin Ekim 1992'de bir Kürt Federal Devleti'nin ilan edileceği, Türkiye tarafından hiç beklenmeyen ve düşünülmemeyen bir konuydu. Kürt Federal Devleti'nin kurulması yönündeki söylemlere, Türkiye her ne kadar Irak'ın toprak bütünlüğünden yanayız gibi açıklamalar yapsa da Avrupalı müttefikleri, Alman, İngiliz ve Fransız Devletleri ile Okyanus ötesi dostumuz ABD'nin Kürt Federal Devleti'nin kurulması yönündeki destekleri, Türkiye'ye kötü bir sürpriz olmuştur. Türkiye Körfez Savaşı sırasında izlediği politika nedeniyle ekonomik olarak ciddi zarara uğramıştır. Bu zarar ülkede yaşayan her kesim tarafından hissedilir ölçüde büyük ve tesirli bir zarardır. Ambargoyla birlikte hem Irak'la olan ticareti durmuş hem de petrol boru hatlarının kapatılmasıyla bu hattan sağlanan gelir ve petrol kaybedilmiştir. Üstelik savaştan sonra uğradığı zarar da tam olarak tazmin edilememiştir. Türkiye bu savaştan ekonomisinin yanında güvenlik anlamında da zarar görmüştür. Kuzey Irak'ta ortaya çıkan güç boşluğu hem orada bir Kürt Devleti nüvesinin oluşmasına, hem de PKK'nın güçlenmesine neden olmuştur. Ayrıca 1925 yılından sonra Kürt sözcüğü uluslararası bir nitelik kazanmıştır. İlişkilerin kesilmesi Güneydoğu'da işsizliğin artmasına, istihdamın azalmasına, sınır ticaretinin durmasına ve PKK terör örgütünün bölgedeki etkisinin artmasına neden olmuştur. Körfez Savaşı ve sonrası gelişen olaylar, bölge hayvancılığını olumsuz etkilemiş ve binlerce dönüm ekili arazinin zarar görmesine de neden olurken diğer yandan petrol bakımından çok zengin olan Ortadoğu da her zaman sorunların çıkmasının da temellerini atıyordu (Hacitahiroğlu; 2012: 133-135). Irak'ta son dönemlerde etkili olan Irak ve Şam İslam Devleti olarak bilinen IŞİD örgütü 10 Haziran 2014 tarihinde Musul kentini kontrol altına aldıktan sonra Irak parçalanmanın eşiğine geldi. 1992 yılında temelleri atılan Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi, son dönemlerde gelişen olaylarla bağımsızlık için referanduma gideceğinin sinyallerini vermeye başladı. Zaten küresel güçlerin, bölgede kendi kontrollerinde olan sözde bağımsız bir Kürdistan'ın kurulmasını istemeleri de bilinen bir gerçektir.

### 3. KÜRESELLEŞME DOĞRULTUSUNDA UKRAYNA- RUSYA KRİZİ

Her ülke, uluslararası platformlarda etkili olmak ve kendi menfaatlerini korumak adına dış politikasını geliştirmek zorundadır. Rusya, soğuk savaş sürecini iyi kullanamamış, Doğu Bloku'nun ve kendi ülkesinin dağılması zeminini hazırlamıştır. Ülkeler dış

politikalarını belirlerken ülke içi dinamikleri göz önünde bulundurmamak zorundadırlar. Rusya'da dağılmayı takip eden yıllarda özellikle 1993 yılında toparlanma sürecine girmiş, dış politikasında ülkesinden ayrılıp bağımsızlığını kazanan ülkeler ile yeni ilişkiler kurma adına, dış politikasında yeni bir strateji benimsemiştir.

Özellikle Körfez Savaşları sırasında ve sonrasında etkili olamayan Rusya, kendi coğrafyasına çok yakın olan Orta Doğu, AB ve ABD kontrolüne bırakmanın rahatsızlığını her zaman hissetmiştir. Dünya nüfusunun ve teknolojinin artması ile enerjinin önemi her geçen gün artmış, bu paralelde gelişmiş ülkeler kendi ülkelerine en kolay ve en ucuz enerji kazanımının yollarını araştırmışlardır. Avrasya Coğrafyasında bulunan zengin enerji kaynaklarını korumak ve AB ve ABD'nin bu bölgelerde etkili politikalar üretmemesi için Rusya bu coğrafyayı kontrol altına almak istemiştir. Sovyet Rusya, dağılma sürecine girdikten sonra bir müddet kendi coğrafyasında toparlanma sürecine girmiş ve soğuk savaş dönemindeki gücüne kavuşmak için çeşitli politikalar geliştirmiştir. Bu politikaları gerçekleştirirken, uluslararası bazı dengeler de Rusya'nın işine yaramış ve dolaylı da olsa bu gelişmeler Rusya'nın kendisini toparlanmasına katkı sağlamıştır.

### 3.1. İran'a Uygulanan Ambargo Kararları

ABD, soğuk savaş dönemi öncesinde ve sonrasında Ortadoğu ile her zaman ilgilenmiştir. Özellikle Ortadoğu da kalabalık bir nüfusa ve dünya petrol rezervlerinin %10'lık bir kısmına sahip olan İran, ABD'nin her zaman gündeminde olan bir ülke konumundadır. 1979 İran Devrimi ile iki ülke arasında diplomatik sorunlar ciddi anlamda kendini göstermeye başlamış hatta diplomatik olarak birbirlerini tanımamaya başlamışlardır. İran'daki İslami Devrim sonrasında Tahran'daki ABD Büyükelçiliği'nin 1980 yılında basılarak Amerikalı diplomatların rehlin alınması, ABD-İran gerginliğini iyice artırarak, ABD'nin İran'a karşı uygulayacağı yaptırımlar için önemli neden oluşturdu (Zunes; 1999). Yıllar içerisinde ABD önderliğinde pek çok Batılı ülke İran'a karşı çeşitli ticari yaptırım kararı aldı. İlk Ambargo, 1987 yılında ABD'de Ronald Reagan yönetimi ile İran mallarına karşı uygulanan ambargoydu. Ambargoya gerekçe olarak İran'ın "uluslararası terörizme destek vermesi ve Basra Körfezi'ndeki ticari gemilere karşı takındığı saldırgan tavır" gösterildi ([www.cnbc.com/haberler/politika/25-yildir-iran-a-hangi-yaptirimlar-uygulandi](http://www.cnbc.com/haberler/politika/25-yildir-iran-a-hangi-yaptirimlar-uygulandi)). Ortamın iyice gerginleşmesi ile yıllar içinde ilk yaptırımları daha geniş yaptırımlar izledi. ABD'li şirketlerin ve bankaların İran'la ticaret yapması tamamen yasaklanırken, yasağı delen şirketlere ağır cezalar uygulanmaktadır.

ABD kendisinin yapmış olduğu ambargoların yanı sıra Birleşmiş Milletlere ve Avrupa Birliği gibi büyük uluslararası kuruluşlara da etki yaparak İran üzerine yaptırımların oluşmasına zemin hazırlamıştır. 2006-2010 yıllarında BM tarafından özellikle uranyum zenginleştirme çalışmaları nedeni ile İran'a çeşitli ambargolar uygulanmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği de İran'a 2011 yılından itibaren Birleşmiş Milletlerden ayrı olarak kendi yaptırımlarını uygulamaya başlamıştır. Bu bağlamda uranyum zenginleştirilmesinde kullanılan malzemelerin İran'a satışı yasaklandı. Ayrıca İran'ın nükleer programına destek verdiğine inandığı bazı kişi ve şirketlerin hesapları dondurularak, bunların AB ülkelerine girişini yasaklanmıştır. AB, 2012 Temmuz ayında, daha sert yaptırım kararları alarak İran petrolüne ambargo uygulamıştır. Birlik üyesi ülkeler İran'a petrol ambargosunun yanı sıra

Avrupalı sigorta şirketlerinin İran kaynaklı tüm petrol nakliyelerini sigortalamasını da yasaklamıştır (www.cnbc.com/haberler/politika/25-yildir-iran-a-hangi-yaptirimlar-uygulandi).

İran'a uygulanan bu yaptırımlar, aslında enerji bakımından AB ülkelerini Rusya'ya mahkûm ediyordu. Çünkü hem kaliteli hem de ucuz İran petrol ve doğalgazı yerine daha pahalı Rus doğalgazını almaktan başka fazla seçenekleri de yoktu. Bu durum İran'ı ekonomik olarak yıpratırken, Rusya'nın ekonomik olarak kendisini toparlamasına ve eskisi gibi yayılcı bir politika izlemesine de önemli katkı sağlıyordu.

### **3.2. Ukrayna ve Rusya'nın Tarihsel ve Siyasal Durumu ile Kriz Sonucu Yaşanan Göçler**

Ukrayna eskiden beri Lehistan, Osmanlı ve Rusların iktidar mücadelesi arasında kalmıştır. 1699 Karlofça Antlaşması ile uzun yıllar Osmanlı himayesinde kalan Ukrayna'nın büyük bir kısmı Lehistan'a bırakıldı (<http://www.gozlemci.net/2319-karlofca-antlasmasi-1699.html>). 1793 yılında Lehistan'ın parçalanması sonucu Podolya Ruslara bırakıldı. Ruslar o yıllardan itibaren bu bölgelerde Ruslaştırma politikalarına başlamışlardır. 1918 yılına kadar Çarlık Rusya'sının bir parçası olan Ukrayna, 1991 yılına kadar da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin içinde kalmıştır. Özellikle ülkeyi ikiye bölen Dinyeper Nehri'nin doğusunda bulunan şehirler yüksek oranda Rusça konuşmakta, Rus yanlısı bir siyaset istemekte ve çoğunluk Ruslar gibi Ortodoks'tur. Batısı ise Ukraince konuşmakta ve çoğu Avrupa ülkesi gibi Katolik'tir ve AB yanlısıdır. Ukrayna'nın verimli topraklarının olması nedeni ile bölgenin tahıl ambarı olarak anılmasına neden olmuştur. Gerek verimli tarım arazisinin olması gerekse Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Sovyet Savaş Sanayisinin %30'na sahip olması nedeni ile Ukrayna, Rusya Federasyonunun sürekli gündeminde olmuştur. Zaten Ukrayna, SSCB döneminden beri Rus doğal gazının ve petrolünün Avrupa'ya iletilmesinde, ana transit ülke olarak önemini korumaktadır. Rusya doğal gazını Avrupa'ya İhraç etmek için maliyet olarak en uygun ülkenin Ukrayna olması nedeni ile %90 gibi yüksek oranda Ukrayna boru hattını kullanmaktadır (Yıldırım; 2010: 47-48).

Ekonomik olarak kendini toparlayan Rusya, Avrasya Coğrafyasında etkili bir ABD ya da AB üyesi bir ülkenin olmasını istememektedir. Avrasya Coğrafyası enerji politikasını kendisi belirlemek istemektedir. Zaten kendisini eski Sovyet Rusya'nın doğal mirasçısı olarak görmekte ve kendilerinden kopan ülkeler üzerinde etkili bir politika yapmak istemektedir. Bunun için kültürel ve tarihsel bağlamda kendisine en yakın ülke olarak Ukrayna'yı yanında görmek istemektedir. Çünkü Ukrayna, Rusya'nın Avrupa'ya açılan kapısı görünümündedir.

Ukrayna, Orta Asya ülkeleri ile de ticari ilişkilerde bulunmaktadır. Ukrayna'nın Orta Asya ülkeleriyle ilişkilerinde ilk sırada enerji kaynakları ve enerjinin taşınması konuları yer almaktadır. Ukrayna Avrupa Birliği'ne katılma sürecinde, doğal açıdan Rusya'ya bağımlı kalmasının her zaman sorun olabileceğini öngörmekte, bunun içinde alternatifler aramaktadır. Bu alternatifler açısından eskiden aynı devlete bağlı olma nedeni ile aralarında pek çok paydanın bulunduğu Orta Asya ülkeleri ile enerji ticareti yapmak Ukrayna'nın

işine geldiği gibi, Orta Asya ülkelerinin de ticari anlayışına uymaktadır. Ukrayna, 2006 yılında Türkmenistan ile 41, Rusya ile 17, Özbekistan 8, Kazakistan ile de 7 milyar metre küp, doğal alım anlaşması yapmıştır (Amanov; 2007: 385). Türkmenistan ve Kazakistan doğal gazlarını Ukrayna üzerinden Avrupa'ya satmak istemektedirler. Böyle bir transit taşımacılığı Ruslar kendi kontrollerinde yapmak istedikleri için, Ukrayna kendileri için önem arz etmektedir.

Karadeniz Bölgesi ve bu bölgede yer alan Kırım, Avrasya coğrafyasında etkin bir güç olmak isteyen Rusya açısından, önemli bir yere sahiptir. Kırım'ın Ukrayna içinde yer alması ve aynı zamanda Ukrayna'nın Karadeniz'e kıyısı olması, bu ülkeyi ve Kırım'ı Rusya açısından vazgeçilmez kılmaktadır. Sovyet Rusya dağılması ile birlikte Kırım sorunu Ukrayna ve Rusya arasında hep var olmuştur. Hatta Rusya Parlamentosu alt kanadı Duma, 1993 yılında şehrin Rusya toprakları içinde olduğunu iddia etmiştir. Yoğun müzakereler sonunda 1997 yılında sorun, Rus Karadeniz filosunun 2017 yılına kadar, gaz vermek şartı ile Sivastopol'de kalmasına yönelik anlaşma ile çözülmüştür. Daha sonraki yıllarda bu gaz sorunu tekrar gündeme gelmiş ve Nisan 2010'da Kharkiv'de yapılan gaz anlaşması, Rusya'nın Karadeniz filosunun Sivastopol'deki üs kullanım haklarını 2042 yılına kadar 25 yıl daha uzatılmış ve sonrasındaki 2047 yılına kadar ki 5 yıl içinde bir opsiyon yılı olarak kabul edilmiş, buna karşılık olarak Ukrayna'nın Rusya'dan aldığı doğalgaz çok özel bir fiyatla ücretlendirilmiştir (Özdal ve Demydova; 2011: 21). 1991 yılı sonrasında Rusya, Odessa ve Sivastopol gibi kıyı bölgelerini Ukrayna'ya bırakınca, deniz gücünün de %18,3'ünü ve kıyı tesislerinin yarısını kaybetmiştir. Avrasya bölgesinde etkili olmak isteyen Rusya, deniz ulaşımı ve sanayi bölgelerine açılmak için Kırım'ın önemi çok iyi bilmekte, bölgede meydana gelen olaylara müdahale hakkını kendini görmekte bunu da uluslararası konuşmalarda rahat bir şekilde yansıtmaktadır (Yıldırım; 2010: 81). Vladimir Putin 2008 yılında Bükreş'teki NATO zirvesinde yaptığı konuşma da;

*"... Gürcistan ve Ukrayna hakkında konuşacak olursam, konunun sadece güvenlik meselelerinden ibaret olmadığı çok açıktır. Ukrayna'nın 1/3'ünü Rus kökenliler oluşturmaktadır. Ukrayna'da Kırım gibi sadece Rus nüfusun yaşadığı bölgeler de vardır... Dahası Ukrayna doğu ve güneyindeki büyük toprakları Rusya'dan almıştır. Ukrayna'nın NATO üyeliği konusunda çok çok dikkatli hareket etmeliyiz... Bu konularda karar verirken, hepimizin orada kendi çıkarlarımızın bulunduğu gerçeğini fark etmemizi istiyorum. 17 milyon Rus şu anda Ukrayna'da yaşamakta. Orada herhangi bir çıkarımız olmadığını kim söyleyebilir? Ukrayna'nın güneyi tamamen Ruslardan oluşmakta..."* (Özdal ve Demydova; 2011: 23). Putin başta Ukrayna ve Gürcistan olmak üzere bölgedeki pek çok ülke üzerinde hak sahibi olduklarının vurgusunu yaparak, yakın bir gelecekte Ukrayna'da ciddi sorunların oluşabileceğinin de sinyallerini vermiştir.

1991 yılında bağımsızlığını kazanan Ukrayna, 2004 yılına kadar kurumlarını oluşturmaya ve yeni devlet olma nedeni ile ortaya çıkan sosyo-ekonomik sorunlarla mücadele etmiştir. Ancak 2004 yılında siyasi ve ekonomik kriz zirveye ulaşmış, Turuncu Devrim'le sonlanmıştır. Yaşanan Turuncu Devrim'le ülkenin iç ve dış politikalarında Batı ile uyum sağlamak isteyen yönetim anlayışı iş başına geçmiştir. 2008 yılında dünya genelinde görülen küresel ekonomi krizin etkileri, 2009 yılında pek çok ülkede görüldüğü

gibi Ukrayna'da etkili olmuş, yönetim değişikliğinin gerekliliği konusunda güçlü sinyaller vermiştir. 2010 yılında iki turlu yapılan Devlet Başkanlığı seçimlerini ana muhalefet lideri, Bölgeler Partisi Başkanı Viktor Yanukoviç, rakibi Başbakan Timoşenko'ya karşı yaklaşık % 3,5'lik bir farkla kazanmıştır. Devlet Başkanı Yanukoviç, 25 Şubat 2010 tarihinde parlamentoda yemin ederek görevine başlamıştır.

Ukrayna'da 28 Ekim 2012 tarihinde parlamento seçimleri düzenlenmiştir. İktidardaki Bölgeler Partisi seçimlerden % 30'luk oy oranıyla birinci parti olarak çıkmayı başarmıştır. 21 Kasım 2013 tarihinde Ukrayna'nın AB ile Ortaklık Anlaşması imzalaması sürecinin askıya alınması sonucu ülkede geniş çaplı protesto gösterileri düzenlenmiş, 28 Ocak 2014 tarihinde düzenlenen olağanüstü parlamento oturumunda Başbakan Azarov ve Hükümet istifa etmiştir. Ukrayna da gelişen bu olayları başta AB olmak üzere, batılı ülkeler ve kuruluşlar yakından izlemişlerdir. Zaten 2010-2012 yıllarında muhalefet liderlerine yönelik yargılama süreçleri pek çok ülke ve uluslararası kuruluşlar tarafından yakın olarak takip edilmiş ve sürekli gündemde olması sağlanmıştır. AB ve batılı ülkelerin bu tutumundan rahatsız olan Rusya da kendisine uygun politikaları, uygun zaman diliminde uygulamaya koymuştur ([www.mfa.gov.tr/ukrayna-siyasi-gorunumu.tr.mfa](http://www.mfa.gov.tr/ukrayna-siyasi-gorunumu.tr.mfa)). Vladimir Putin'in başa geçmesi ile kendisini eski Sovyetlerin mirasçısı olarak gören Rusya, 2006 yılında Gürcistan'ın iç işlerine karışarak Güney Osetya sorunu ile ülkenin karışıklık yaşamasına zemin hazırlamıştır. Güney Osetya nedeni ile Gürcistan'ı sıkıştıran Rusya, gelişen olayların sonunda 26 Ağustos 2008 tarihinde Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıdığını açıklamıştır. Rusya bu kararla başta ABD ve AB olmak üzere batılı ülkelerin nabzını ölçmüş ve bölgede etkili olduğu göstermiştir. Rusya bu tutumu ile ABD ve AB ülkelerinden fazla bir baskının gelmediğini görünce uzun vade de yol haritasını belirleyerek her zaman gündeminde olan Ukrayna için yeni senaryolar hazırlamıştır (Yıldırım; 2010: 40). Ukrayna'nın AB ile bağlantısını keserek AB'nin Hazar havzası ve Güney Kafkaslardaki etkinliğini engellemeğe çalışan Rusya, "vatandaşlarımızın haklarını koruyoruz" söylemi ile Kırım'a girmiştir. Yaşanan gerginlikler sonucu uzun yıllardır Kırım'da Ruslaştırma faaliyetleri sonuç vermiş 16 Mart 2014 tarihinde Kırım'ı Ukrayna'dan koparıp Rusya'ya bağlamak için yapılan referandumda, referanduma katılanların yüzde 97'sinin Rusya'ya katılmayı kabul ettiği ifade edilmiştir. Seçim Komisyon Başkanı Mikhail Malişev katılım oranının % 83,1 olduğunu açıklamış, Kırım Başbakanı Sergey Aksinov ise " Referandumun nihai sonuçları: Yüzde 96.6 lehte!" diye tweet atmış, bölgenin Rusya'ya bağlanma kararı aldığını duyurmuştur (<http://sozcu.com.tr/2014/dunya/rusya-kirimi-geri-aldi-471516>).

18 Mart 2014 günü Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Kırım'ı Rusya'ya bağlayan anlaşmaya imzalamadan önce bazı açıklamalar yaptı. Putin'in yapmış olduğu açıklamalardan bir kısım özetle: "...Kırım, her zaman Rusya'nın bir parçasıydı. Kırım'ın Ukrayna'ya verilmesi zaten anayasaya aykırı bir durumdur. Ancak bölgede huzursuzluk çıkmaması için bu duruma göz yumduk. Kırım'daki referandum uluslararası hukuka uygundur... Biz soydaşlarımızın haklarını koruduk..." Açıklamalarını yapan Putin, Kırım'ı Rusya'ya bağlayan anlaşmayı imzalayarak, Kırım'ın Rusya'nın toprağı olduğu bütün dünyaya duyurdu (<http://www.dunyabulteni.net/haber/292710/putin-imzaladi-rusya-kirimi-resmen-ilhak-etti>).



Dünyanın neresinde olursa olsun yaşanan iç çatışmalar ve savaşlar, her zaman beraberinde bir göç dalgasını ve mülteci sorununu beraberinde getirmektedir. Alman Reuters ajansının BM mülteci işlerinden sorumlu (UHNCR) yönetimden edindiği bilgiye göre, 2014 başlarından itibaren altı ay içerisinde Ukrayna'dan 110 binden fazla insan Rusya'ya göç etmiştir. Ayrıca Rusya dışında Polonya, Belarus, Çek Cumhuriyeti ve Romanya'ya da Ukraynalı mültecilerin gittiği şeklinde açıklamalar yapıldı. Yaşanan kriz nedeni ile Ukrayna sınırları içerisinde de 54.4 bin kişi yaşadığı yeri terk ederek başka bölgelere gitmek zorunda kaldı. UNHCR Resmi Temsilcisi Melissa Fleming, Ukrayna'da iç göçün hızla arttığını, haziran ayında yaşanan olaylar nedeni ile Ukrayna'nın güneydoğusunu son 1 hafta içerisinde 16.4 bin mültecinin terk ettiğini belirtti. BM mülteci işlerinden sorumlu yönetimin yapmış olduğu rakamlarla örtüşmesine de Rusya Federal Göç Servisi de şimdiki kadar Ukrayna'daki siyasi kriz nedeniyle Rusya'ya 400 binden fazla mülteci geldiğini belirtmiştir (<http://gazetem.ru/haber/bmye-gore-ukraynali-multeci-sayisi-110-bini-asti/21744/>).

Ukrayna ve Rus yanlısı ayrılıkçılar arasında 23 Haziran 2014 tarihinde, Rusya, Almanya Fransa ve Türkiye'nin de destek verdiği ateşkes görüşmeleri sağlandı. Ancak 01 Temmuz 2014 tarihinde Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko ülkenin doğusundaki tek taraflı ateşkesi sonlandırdığını belirterek "*Saldıracağız, ülkemizi özgürleştireceğiz*" dedi ([www.bbc.co.uk/turkce/haberlerukrayna-ateşkes](http://www.bbc.co.uk/turkce/haberlerukrayna-ateşkes)). Yapılan bu açıklamalar, çok daha fazla kanın döküleceğinin ve mülteci sayısının da her geçen gün artacağıın habercisi niteliğindedir.

### **3.3. Rusya-Ukrayna Krizinde ABD, AB Ülkeleri ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tutumu**

Dünyanın pek çok politikasına yön veren ve büyük küresel şirketlere sahip ABD, AB Ülkeleri ve Çin Halk Cumhuriyeti, Ukrayna-Rusya krizinde kendi çıkarları doğrultusunda esnek politikalar yaparak, Rusya ile karşı karşıya gelmek istemediler. Politik bir kaç söylem haricinde Ukrayna'yı kendi kaderi ile baş başa bıraktıkları şu an için görünen bir gerçek.

#### **3.3.1. Rusya-Ukrayna Krizinde ABD'nin Tutumu**

ABD, özellikle Ortadoğu'da enerjinin bol miktarda olması sebebi ile her zaman bölgede etkili olmak istemiş ve ABD karşıtlığını azaltmanın yollarını aramıştır. ABD'nde Başkan Bush'un birinci başkanlık döneminin sonlarına doğru gündeme gelen bu politika temelde bölgede demokrasi ile yönetilen ülkelerin sayısının artmasının ABD'nin ulusal güvenliğine katkı yapacağı varsayımına dayanmaktaydı. Geri kalmışlığın önündeki en önemli engelin ABD'nin bölgesel politikaları olduğu algısı zayıflatılarak, demokrasi adı altında izlenecek yollarla Amerikan karşıtlığını azaltacak ve İslamcı kesimlerin yönetim sürecine dâhil olmaları ve sorumluluk taşımaları onların radikal görüşlerini zayıflatacaktı. Ancak Lübnan'da Hizbullah'ın iktidarın bir parçası olması sonrasında da HAMAS'ın Filistin'de yapılan seçimleri kazanıp iktidara gelmesi arkasından Müslüman Kardeşlerin seçimle Mısır'da iş başına gelmeleri bu anlayış yavaş yavaş cazibesini kaybetmeye başladı. Demokratik süreçlerin umulanın aksine daha fazla Amerika ve İsrail karşıtlığını körükleyebileceği algısı nedeni ile demokrasi söylemleri ile ciddi bir sonuca

varılamayacağı sonucu ağır basmıştır. Zaten demokrasi adı altında Irak'ta yapılan savaşlar sonucu demokrasinin gelmediği ortadadır. Fransa'nın Lübnan'da uyguladığı mezhepsel bir anlayışa dayalı anayasa modeline benzer anayasayı Irak'ta uygulamaya koyan ABD bölgeden çekildikten sonra Irak'ta mezhepsel bir çatışma ve bölünme durumuna gelmiştir.

Barack Obama, ABD'nin en önemli dış politika darboğazlarından geçmekte olduğu bir dönemde iktidara geldi. Körfez ve Irak savaşının faturası ABD'ye ağır oldu. ABD, Irak'ta 4500 asker kaybederek, yaklaşık bu sayı kadar asker de sakat kaldı. Ekonomik maliyeti trilyon dolarları buldu. Dünya çapında olumsuz olarak algılanan bir ABD'nin olduğu bir dönemde başa gelen Başkan Obama, ABD'nin karşılaştığı bu olumsuz durumları ortadan kaldırmak ve dış politika sorunlarıyla Bush döneminden daha farklı bir şekilde mücadele etme amacıyla iktidarının ilk aylarında iddialı konuşmalar ve açıklamalar yaptı. Ancak daha çok ekonomi merkezli ve deniz aşırı savaşların bitirilmesi gerektiği, bir dış politika oluşturma gayretinde olduğu görülmüştür (Nilgün; 2014: 32). Tunus, Mısır, Libya ve Suriye de gelişen olaylar karşısında aktif dış politika oluşturmayan Washington Yönetimi, Rusya'nın Gürcistan'da Güney Osetya'yı işgalini ve yine Rusya'nın Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü hiçe sayarak Kırım'ı ilhak etmesine de fazla bir tepki göstermemiştir. Obama'nın Putin ile saatlerce süren birkaç telefon görüşmesi de John Kerry'nin, Lavrov'la diplomatik çözüm bulmaya yönelik yapmış olduğu görüşme de yaşanan krize herhangi bir çözüm getiremedi. İran'ın dünyanın birçok ülkesinde bulunan petrol paraları, ambargo kararları nedeni ile tam anlamı ile kullanılmıyor olsa da, çeşitli yollarla değerlendirilmektedir. Ekonomisi iyi durumda olmayan ABD'de nükleer programları bitirme adı altında son dönemlerde İran'la yapmış olduğu görüşmelerin altında yatan, dünya piyasalarında dolaşmakta olan İran petrol paralarının çeşitli yollarla ABD tarafından kullanılmasından başka bir şey değildi (Kanat; 2014: 7-29).

### 3.3.2. Kriz Karşısında AB'nin Tutumu

Ukrayna, 1991 yılında bağımsızlığına kavuştuktan sonra her geçen yıl artan oranda AB ile ilişkiye girmiş 2004 yılında ilişkileri daha fazla ivme kazanmıştır. 2008 Mayısında Ukrayna'nın Dünya Ticaret Örgütü üyeliğinin ardından, yeni anlaşma AB ile derin ve kapsamlı bir serbest ticaret bölgesi kurulmasını da öngörmüş, yaşanan gelişmelerden sonra Ukrayna ve Avrupa Birliği 19 Ekim 2011 tarihinde derin ve kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması müzakerelerini tamamlamışlardı (Özdal ve Demydova; 2011: 20). AB, Ukrayna üzerinden Rusya'nın doğal gazını almaktadır. Hem Rus doğal gazının hem de Orta Asya ülkelerinin enerjisi açısından transit ülke olma açısından Ukrayna, AB açısından çok önemli bir ülkedir. Ancak hammaddeyi temin eden ülke mi, yoksa hammaddenin geçiş güzergâhı olan ülke mi öncelikli sorusu sorulduğunda hammaddeyi temin eden ülkenin daha ağırlıklı olduğu yaşanan olaylarda görülmektedir. Ukrayna ve Rusya arasında yaşanan krizin etkileri hem ekonomide hem de finans piyasalarında hissedilmeye başladı. Son dönemlerde ABD'nin Rusya finans sektörüne yönelik yaptırımları gündeme getirmesi AB şirketleri daha da telaşlandırdı. Başta Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere olmak üzere Avrupa bankalarının Rusya'da 187 milyar dolarlık riski bulunmaktadır. Carlsberg, Anheuser-Busch InBev gibi dünyanın en büyük bira üreticisi dev şirketler ile Societe Generale, Erste Group, Visa gibi büyük finans kuruluşları Ukrayna-Rusya krizinden olumsuz etkilendiklerini açıklayan küresel sermayelerden sadece birkaçı. Avrupa

Birliği'nin ve NATO'nun en etkili ülkelerinden Almanya'nın Rusya da irili ufaklı 6000'in üzerinde şirketinin olduğu bilinmektedir. Almanya her ne kadar Rusya'ya yaptırım yapma konusunda politik adımlar atıyormuş gibi görünse, bahse konu şirketlerin çıkarlarına göre hareket etmektedir. Bahse konu şirketlerin Almanya Parlamentosu üzerindeki etkilileri sebebi ile Almanya ortamın gerilmesine neden olacak açıklama yapmaktan da kaçınmaktadır (Küçük; 2014; [www.dunya.com/rusyadaki-yabanci-sirketlerin-huzuru-kacti-227608h.htm](http://www.dunya.com/rusyadaki-yabanci-sirketlerin-huzuru-kacti-227608h.htm)). 21 Mayıs 2014 tarihinde Avrupa Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, 14 Mayıs 2014 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından AB üyeleri adına kaleme aldığı mektuba cevap niteliğinde olan bir mektubu Putin'e gönderdi. Mektupta özellikle Ukrayna bağlantılı enerji sorunlarının çözümü için Rusya'dan yapıcı yaklaşım beklediğini ifade ederek, Ukrayna'ya yönelik gaz arzının ve bu ülkeden AB ülkelerine yapılan transit gaz teslimatının istikrara kavuşturulması için AB, Rusya ve Ukrayna arasındaki üçlü görüşmelerin sürdürülmesine hazır olduğunu belirtti. Krizin devam ettiği süreçlerde AB çeşitli girişimlerde bulunsa da sorunun çözümüne dair olumlu bir katkı sağlayamamıştır. Uzun vade de Rusya'ya olan bağımlılığı, Almanya Ekonomi ve Enerji bakanı Sigmar Gabriel; "*Kısa vadede Rusya'dan doğalgaz ithalatına bağımlılığımızın nasıl değişeceğini kim söyleyebilir, bilmiyorum*" söyleyerek konunun ne kadar ciddi boyutta olduğunu gözler önüne sergiledi (<http://www.bik.gov.tr/ab-den-rusya-ya-mektup-haberi-67849>).

16 Mart 2014 tarihinde Kırım'ın Rusya'ya bağlanması ile yapılan referandum sırasında, Putin'i telefonla arayan Almanya Başbakanı Angela Merkel, Rusya liderini kararını değiştirmesi konusunda ikna edemedi. Kremlin'den yapılan açıklamada "*... Rusya lideri Kırım halkının yapacağı seçime saygılı olacaklarını ve referandumun tamamen yasal ve BM tüzüğü 1'inci maddesine uygun yapıldığını Alman Başbakanı'na ilettiler...*" (Sabah Gazetesi; 16.03.2014). Oylama sonucunda yüksek bir oran, Rusya'ya bağlanmayı kabul etti. AB ülkeleri, her ne kadar yapılan referandumu tanımayacakları konusunda açıklamalar da bulduysalar da, Kırım'ın Rus topraklarına katılma sonucunu değiştirmediler. Buna benzer bir açıklamayı da Türkiye'de resmi temaslarda bulunan NATO Genel Sekreteri Anders Fogh Rasmussen, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile yaptığı görüşmede yaptı. NATO'nun Kırım'ın işgali konusunda Türkiye ile görüş birliği içinde olduğunu belirten Rasmussen, "*Kırım'ın ilhakını tanımiyorum*" dedi (Hürriyet Gazetesi, 17 Haziran 2014; 26). Gerek NATO tarafından gerek AB ülkeleri tarafından yapılan esnek açıklamalar, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunmasına yetmemiştir.

**Tablo 1:** Rusya'nın Başlıca Ticaret Ortakları 2012 Yılı ( Euro Milyar)

Ülkeler	Euro Milyar
Avrupa Birliği	267.5
Çin Halk Cumhuriyeti	64.1
Ukrayna	24.3
Belarus	24.1
ABD	18.9
Japonya	17.0
Türkiye	17.0

**Kaynak:** [www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi.com](http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi.com) verilerinden yararlanılarak hazırlandı.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Avrupa Birliği'nin ve Çin'in Rusya ile çok yüksek miktarlarda ticaret hacimlerinin olduğu görülmektedir. Ticareti gerçekleştiren küresel sermayeler kendi kazançlarını riske edecek açıklamaların yapılmaması konusunda kendi ülke siyasilerini uyarmaktadırlar.

### 3.3.3. Rusya- Ukrayna Krizinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tutumu

Sovyet Rusya'nın dağılması ve soğuk savaşın ardından ABD'nin tek süper güç olarak sahneye çıkması ve her geçen gün büyüyen ekonomisi için enerji ihtiyacı hisseden Çin Halk Cumhuriyeti denge unsuru olarak stratejik ortaklık arayışlarına girişmiştir. 1992 yılında Rusya ile "iyi komşuluk" politikasıyla başlayan diyalog, Nisan 1996'da ilk Şanghay görüşmelerinde "Rus-Çin Stratejik Ortaklığının" ilanı ile gelişmiştir. 26 Nisan 1996 tarihinde Şanghay'da toplanan Rusya, Çin, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan, Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Derinleştirilmesi Anlaşmasını imzalamasıyla Şanghay Beşlisi olarak anılacak olan örgüt, kurulmuş oldu. 2001 yılında Özbekistan'ında gruba katılması ile üye sayısı 6'ya çıkmış, 2002'de üye devletler Saint Petersburg Zirvesinde örgütün amaç, prensip, yapı ve işleyişini belirleyen Şanghay İşbirliği Örgütü Beyannamesini imzaladı (Yazıcı; 2009: 26-27). Çin Halk Cumhuriyeti gerek Şanghay İşbirliği Örgütü'ne üye olması gerekse de Rusya ve Orta Asya ülkeleri ile olan ticaret ve politik ilişkiler nedeni ile Ukrayna- Rusya krizine diplomatik bir üslupla yaklaşarak konunun barışçıl yollarla çözülmesi üzerinde durmuştur. Ayrıca Doğu Türkistan ve Tibet gibi benzer ilhak sorunlarının olması Çin'i, Ukrayna'nın egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne değinen net ifadeler kullanmak yerine daha çok genel ifadeleri tercih etmeye yöneltmektedir.

Soğuk Savaş sonrasında aralarında stratejik işbirliğinin olduğu Rusya ve Çin, BM Güvenlik Konseyi'nde genelde birbirini destekler yapıda hareket etmiştir. Bu dayanışma örneğini en son 15 Mart 2014'te Kırım'ın Rusya'ya bağlanması için yapılması planlanan referandumu görüşmek için toplanan BM Güvenlik Konseyi'nde de görmek mümkündür. Çin, BM Güvenlik Konseyi daimi üyeleri arasında çekimser olduğunu belirterek, Rusya'ya Kırım konusunda destek vermiştir (<http://www.bilgesam.org/incele/1094/ukrayna-krizi-ve-cin>). Ukrayna-Rusya krizi devam ederken, 21 Mayıs 2014 günü uzun süren müzakereler sonrasında Rus gazının Çin'e taşınmasını içeren anlaşmaya Rusya ile Çin imza attı. Anlaşmaya göre, Çin 30 yıllık süre boyunca doğalgazını Rus enerji devi Gazprom'dan temin edecektir. Anlaşma için resmi bir fiyat açıklanmasa da anlaşmanın toplam değerinin 400 milyar doların üzerinde çıkması beklenmekte bu da şu ana kadar enerji konusunda imzalanmış en büyük rakama tekabül etmektedir ([www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi\\_rusya-cin-gaz](http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi_rusya-cin-gaz)). Fiyat hakkında bilgi verilmesi de gözlemciler, Ukrayna krizi nedeni ile Rusya'nın doğal gaz fiyatında büyük fiyat kırıldığını belirtmektedirler. Rusya ABD ve AB'nin yaptırımları karşısında bu hamleyi yaparak doğal gazına çok ciddi pazar buldu. Stratejik işbirliği içinde olan Rusya ve Çin, bütün dünyanın daha çok enerji nedeni ile ortaya çıkan Ukrayna-Rusya krizine odaklandığı bir ortamda kendi çıkarlarına uygun bir doğal gaz anlaşması yapmışlardır. 1993 yılından itibaren enerji ithalatçısı konumuna geçen Çin, enerji bağımlılığını büyük oranda rahatlatırken, Rusya da doğal gaz için AB ülkelerine alternatif pazar buldu.

## SONUÇ

Yaşadığımız dünyada sürekli bir değişim yaşanmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile dünyanın her yerinde toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel yönden bir etkileşim olmaktadır. Bu etkileşim bazen uyum içerisinde olurken bazen de çatışma şekline de dönüşebilmektedir. Mekân ve zaman kavramlarının giderek daraldığı günümüzde küreselleşme olgusu, daha çok merkez ülkeler olarak adlandırılan gelişmiş ülkelere daha fazla fayda sağlarken, çevre ülkeler olarak adlandırılan gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkeleri ise sıkıntılı bir duruma soktuğundan, dünyanın değişik yerlerinde değişik etkiler sergilemektedir. Kapitalizmin doğasında olan toplumsal adaletsizlik ve eşitsizlik, rekabet duygusunun ön planda olduğu küreselleşme ile çok daha fazla hissedilir bir duruma gelmiştir.

Küreselleşme çok eski zamanlarda değişik şekillerde varlığını gösteriyor olsa da özellikle I. Dünya Savaşı sonrası petrolün değerinin iyice anlaşılması sonucu, enerjiye dayalı siyasal etkileri kendisini daha çok hissettirmeye başlamıştır. Başta otomotiv sanayisi olmak üzere teknolojiye dayalı pek çok sektörde kullanılan enerji türleri, her geçen gün daha çok ihtiyaç duyular hale gelmiştir. Teknolojinin ve nüfusun artmasına rağmen yeni enerji rezervlerinin keşfedilmesi fazla olmadığı için mevcut enerjinin en iyi şekilde kullanılması için başta gelişmiş ülkeler olmak üzere pek çok devlet mevcut enerji kaynaklarından daha fazla yararlanmak istemektedirler. ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi büyük topraklara sahip ülkeler enerji rezervlerine sahip olmalarına rağmen, mevcut ihtiyacı karşılayamadıklarından ya da gelecekteki ihtiyaçlarını göz önünde bulundurdıkları için enerji bakımından ithalatçı konumundadırlar. Dünya da petrol ve doğal gaz rezervleri açısından en önemli bölgelerinden biri Orta Doğu, sahip olduğu zenginlik nedeni ile başta ABD olmak üzere birçok gelişmiş ülkenin ilgi odağı olmuştur. Özellikle ABD II. Dünya Savaşı'ndan sonra bölge üzerindeki isteğini artırarak bölge ile yakından ilgilenmiştir. Bölgede daha çok söz sahibi olmak için, bölgede çıkan çatışmaya ya da savaşa çoğu zaman destek verildiği görülmektedir. Bu durum küreselleşmenin siyasal boyutlarının, ekonomik boyutlarından daha etkili olduğunu göstermektedir. Zaman ve mekân kavramının daralmaya başlaması ile gelişmiş ülkeler kendi ülke sınırlarından çok uzak ve aralarında komşuluk ilişkisi bulunmayan coğrafyalara çok rahat müdahale etmekte ve yenedünya düzenini kurmaya çalışmaktadırlar.

II. Dünya savaşıdan sonra IMF ve Dünya Bankası 1944 yılında ABD'nin New Hampshire eyaletinin Bretton Woods şehrinde, İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da yol açtığı yıkımı yeniden inşa etmek ve ekonomik bunalım dönemlerinde finans sağlama amacı ile kurulmuş kuruluşlardı. Zaman içerisinde değişim rüzgârından bu kuruluşlarda nasibini almış özellikle 1980'li yıllardan itibaren liberal ekonomik politikalarla kuruluş amacından çıkarak kendisine yeni görev almış gibi hareket etmeye başlamışlardır. Bu dönemden itibaren bu kuruluşlar, serbest piyasa ekonomisine geçmeye henüz hazır olmayan yoksul ülkelere, çeşitli dayatmalarla kredi ve finans sağlamak suretiyle kendilerine bağımlı hale getirecek politikaları yaymaya çalışan kurumlar izlenimini vermeye başladılar. 1980'li yıllarda ekonomik boyutta kendisini gösteren küreselleşme aynı zamanda siyasal boyutta da

ele alınmaya başlamıştır. Ekonomik olarak bağımlı hale gelen ülkeler çok fazla zaman geçmeden siyasal değişikliğe de gitmek zorunda kalmışlardır.

1980'li yıllar gerek ekonomik küreselleşmenin gerekse de siyasal küreselleşmenin kendisini çok hissettirdiği bir dönemdir. Dünya bir taraftan serbest ekonomi piyasasına girerken, diğer taraftan Orta Doğu'da siyasal sonuçlarının uzun yıllar devam edeceği İran-İrak savaşının başlamasına da tanık oluyordu. Irak- İran savaşı ile petrolün önemi bir daha gündeme gelmiş, dünyanın gelişmiş ülkelerinin bu bölgeye odaklanmasına sebep olmuştur. Bu savaşla bölgede yaklaşık bir milyondan fazla insan hayatını kaybetmiş, binler insan sakat kalmış ve binlerce insan mülteci durumuna gelmiştir. Savaşın maddi bilançosu taraflara çok ağır olurken, küresel güçler, savaş sırasında silah satarak, savaş sonrası ülkelerin yeniden inşası için gerekli malzemeleri satarak önemli ekonomik kazanç elde ettiler.

1989 yılında gelişen siyasal olaylar, Berlin Duvarı'nın açılmasına, ardından 1990 yılında Almanya'nın yeniden birleşmesine neden oldu. Almanya yeniden birleşerek AB ülkelerinin en büyük ülkesi konumuna gelirken NATO'nun da etkili bir ülkesi olmuştur. Soğuk Savaş sırasında Sovyetler Birliği, yayılmacı bir politika ile kendi dünya görüşlerini diğer ülkelere zorla benimsetmeye çalışırken, ABD, farklı politikalarla çevre ülkelerin benimseyebileceği tarzda ve zamana yayarak dünyanın siyasal küreselleşmesin de etkin rol üstleniyordu. 1989'u izleyen dönemde Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda, başta Rusya Federasyonu olmak üzere, eski Sovyetler Birliği'nden 15 bağımsız devlet ortaya çıktı. İki Almanya'nın birleşmesi ile Doğu Avrupa ülkelerinde yönetim şeklinin yeniden sorgulanmasını gündeme getirmiş ve Sovyetler Birliği'nin de dağılması ile Doğu Bloku yıkılarak, Varşova Paktı kendini feshetti.

İki Almanya'nın birleşmesi, Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Bloku'nun dağılması ile küreselleşmenin siyasal etkileri doğrultusunda ABD ve ABD'ye karşı muhtemel bir tehlike kontrol altına alınmış oluyordu. Dünyanın önemli petrol ve doğal gaz rezervine sahip olan Orta Doğu'da bir karışıklığın çıkması, Irak-İran savaşında olduğu gibi küresel güçlerin işine yarayacaktı. Bu doğrultuda Irak'ın, Kuveyt'e saldırmak için bahane aramasına ses çıkarmayan hatta teşvik eden ABD'nin tutumu savaşın başlaması ile değişti. 1991 yılının başlarında başlayan Körfez Savaşı ile Irak, küresel güçler tarafından kontrol altına alındığı gibi Irak'ın parçalanmasına zemin hazırlayan ve Haziran 2014 yılında bağımsızlığını ilan etmek isteyen, Bölgesel Kürt Yönetiminin de kuruluş zeminini de hazırladı. ABD'nin Orta Doğu da uzun yıllardan beri uygulamakta olduğu ikili çerçeveleme politikası ile İran'a ambargo uygulanmasını sağlarken, Irak'ı da işgal etmişti. ABD böylece petrol ve doğal gaz fiyatlarının ayarlanmasında etkili bir konuma geldi. Küreselleşmenin siyasal etkileri doğrultusunda ABD ucuz petrolü elde ederken, körfez savaşı sırasında binlerce insan mülteci konumuna girerek, aç ve sefil bir hayatın içinde kendini buldu.

Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra İran'ın rejim ihraç edici bir politika izlediği ve nükleer tesislerinin olması gerekçesi ile küresel güçler tarafından yaptırım uygulanması kararları alındı. Bu kararlar doğrultusunda petrol ve doğal gaz ihracatına ciddi sınırlamaların gelmesi ile AB doğal gaz konusunda Rusya'ya mahkûm bırakılmıştır. Soğuk

Savaş sonrası Sovyetler Birliği'nin dağılması ile NATO'nun yeniden görüşülmesi gündeme gelmiş, komünizm tehdidi ortadan kalktığına göre savunma harcamalarına hatta böyle bir ittifaka bile gerek kalmadığı bile görüşülmeye başladı. Ancak yapılan görüşmeler sonucu Sovyetler Birliği dağılmış olmasına rağmen Rusya Devleti hala askeri bakımdan güçlü ve ekonomik bakımdan kendisini toplaması ile yeniden tehdit unsuru oluşturabileceği görüşü öne çıktığı için NATO'nun devam etmesi gerektiği karara bağlandı. NATO'nun almış olduğu bu kararın yerinde olduğu, yıllar sonra Rusya'nın yeniden izlemiş olduğu yayılmacı politikalar ile net bir şekilde anlaşıldı. Vladimir Putin'in başa geçmesi ile kendisini eski Sovyetlerin mirasçısı olarak gören Rusya, Güney Osetya sorunu ile Gürcistan'ı sıkıştırmış ve 26 Ağustos 2008 tarihinde Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanıdığını açıklamıştı. Rusya bu kararla başta ABD ve AB olmak üzere batılı ülkelerin nabzını ölçmüş ve fazla bir baskının gelmediğini görünce Ukrayna için uzun vadede yol haritasını hazırladı. Rusya'nın yıllar önce Kırım'da ve Doğu Ukrayna'da uygulamış oldukları Ruslaştırma politikaları sonuç vermiş ve bölgelerin demografik yapısı büyük oranda Rus asıllı vatandaşlar lehine değişti.

Doğal gaz bakımından Rusya'ya mahkûm olan AB ülkeleri, yaşanan kriz ortamında ortamın daha fazla gerilmesinin kendileri için doğuracağı sıkıntılar dolayı, Rusya'ya karşı sert açıklamalar yapmaktan sakındılar. Çünkü Rusya ile AB ülkelerinin çok ciddi ticaret ilişkileri vardır. Küresel şirketlerin yatırımı alanları içinde olan Rusya'da AB ülkelerinin finans sektörü başta olmak üzere birçok sektörde yapmış oldukları yatırım nedeni ile taşıdıkları riskler var. Bütün bu fotoğrafı günün şartlarına göre iyi okuyan Rusya, dünyanın en kalabalık nüfusuna ve iyi bir ekonomisine sahip olan stratejik ortağı Çin'inde dolaylı desteğini aldı. Rusya, Ukrayna'nın doğusunda ve Kırım'da yaşanan olayları bahane ederek Kırım'ı ilhak ederek 16 Mart 2014 yılında yapmış olduğu referandum ile Kırım'ı kendi topraklarına kattığını bütün dünyaya duyurdu.

1990'lı yıllarda İran dünyanın tehlikeli ülkesi olarak gösterilip, ambargo kararlarına maruz kalırken, dünyanın siyasal düzenine yeni bir şekil kazandırmaya çalışan küresel güçler, doğu da Sovyet Rusya'nın gelişmesindeki sonucu iyi tahmin edemediği görülmektedir. Küreselleşmenin siyasal sonuçları, başta küreselleşmenin ekonomik boyutu olmak üzere diğer konularını da derinden etkilemektedir. Sonuçta güven ve istikrar ortamının olmadığı bölgelerde ekonomi etkilenecek ve bölge insanında huzursuzluk baş göstererek göç hadisesinin yaşanması kaçınılmaz olacaktır.

**KAYNAKÇA**

- AMANOV, Şatlık (2007), **Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya Politikası**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- BAYAR, Fırat, (2012) "Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinde Türkiye" **Ekonomik Sorunlar Dergisi** Sayı:32, s.25-34
- BEININ, Joel (1991), "Körfez Savaşı'nın Kökenleri", **Dünya ve İslam**, İstanbul. Beyond, (87-107), Cambridge, Cambridge University Press.
- DOĞAN, Nejat (2011) , "Almanya'nın Avrupa'daki Konumuna Teorik Yaklaşımlar: Almanya'nın Yeniden Birleşmesinden 20 Yıl Sonra Bir Değerlendirme" **Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi** Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 1-19.
- ERDOĞDU, Hikmet (2004), **Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- FERHANG, Mansour: (1986) "Conflict:an Unending War between Two Despots," **TheNation**, September 20, 1986, Vol. 243, p. 233.
- GALTUNG, Johan (1971), "A Structural Theory of Imperialism", **Journal of Peace Research**, pp. 81-117.
- GÜMÜŞ, Nilgün T. (2014), **Hürriyet Gazetesi**, 16 Haziran 2014.
- HACİTAHİROĞLU, Kürşad (2012), **Türkiye'deki Terörizmin İşsizlik Üzerine Etkileri**, Buhara Yayınları, İstanbul.
- Hürriyet Gazetesi**, 17 Haziran 2014; 26
- KANAT, K.Buğra (2014), Obama'nın İkinci Döneminde Amerikan Dış Politikası, **SETA Vakfı Yayınları, Analiz**, Mayıs 2014, Sayı: 93
- KANTARCI, Şenol, (2012) "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?" **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı:16 s. 47-84
- KAVAK, Gökhan (2011), **I. Körfez Savaşı Sonrası Irak'tan Türkiye'ye Göçler ve Sonuçları**, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- KİRİŞÇİ, Kemal (1998), **Türk Dış Politikasının Analizleri**, " *Huzur Mu Huzursuzluk Mu: Çekiç Güç ve Türk Dış Politikası (1991-1993)*" Çev: Ahmet K. Han. Der Yayınları, İstanbul, 195-212
- KONİ, Hasan (1992), "Körfez Savaşı Sonrası Türkiye ve Ortadoğu", **Avrasya Dosyası**, İlkbahar, C:3 S:1, s:127-141.
- KÜRKÇÜOĞLU, Ömer (1998) **Dünya'nın ve Türkiye'nin Yakın Tarihi "Yeni Dünya Arayışları: Küreselleşme"** Anadolu Üniversitesi Yayınları No:109 Eskişehir 1998 s.69 (63-83)
- MALEK, Mohammed H.(1991): "Iran-Iraq War," **International Mediation and The Gulf War**, ed. Mohammed H.Malek, Glaskow, Royston Limited, 1991.



Jabr vd.: "Iraq in the Gulf War," **Saddam's Iraq, Revolution or Reaction**, ed.Jabr Muhsin, London, Zed Books, 1986.

NYANG, Sulayman(2000) "Conceptualizing Globalization", **American Journal of Islamic Social Sciences**, Amory Starr (Ed.), **Naming the Enemy, Anti-Corporate Movements, Confront Globalization**, pp: 129-132, New York: Pluto Press, 2000, p. 130.

ORAN, İbrahim Bora (2012), **Küreselleşen Dünya Ekonomisi, Türkiye'ye Getirdiği Sorunların Çözümü Ve Uyum Çareleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul.

ÖZDAL, Habibe ve DEMYDOVA, Viktoriia ( 2011), **Türkiye Ukrayna İlişkileri: Yüksek Potansiyel, Düşük Voltaj**, Avrasya Araştırmaları Merkezi, USAK Analiz No: 16

RUNDLE, Christopher , (1986)"The Iran/Iraq War",**Asian Affairs**, 17(2), 1986 June, s.128

**Sabah Gazetesi**; 16.03.2014

SANDER, Oral (1998) Siyasi Tarih 1914-1994, İmge kitabevi, Ankara,

SANDIKLI, Atilla ve KAYA, Erdem (2012) "Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim" **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi** Yıl:12 Sayı:23 Bahar 2013 s.59-79

Smith, S., Booth, K., Zalevski, M., (edts), **International Theory: Pozitivism and Wallerstein, Immanuel.**, (1996), **The Inter-State Structure of the Modern World System**,

YAZICI, Kadir (2009), **Sovyetler Birliği'nin Dağılması Sonrasında Türkiye - Avrasya İlişkileri**, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

YILDIRIM, Yusuf (2010), **Rus Dış Politikasında Ukrayna Faktörü**, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

YILDIRIM, Zafer (2005) **Türk Basınında İran Irak Savaşı**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

YILDIZ, Kerim, **The Kurds in Iraq (The Past, Present and Future)**, Ter: A. H. Engin Urcan, Londra, 2003.

ZUNES, Stephen(1999), "*Iran: Time For Detente*", **Foreign Policy In Focus**, Vol. 4, No: 28, November.

ARI, Tayyar;(2007) "Bop, Orta Doğu Ve ABD: Politika Mı Propaganda Mı"? [www.tayyarari.com/download/eskiyazi/abdninortadogu](http://www.tayyarari.com/download/eskiyazi/abdninortadogu) Erişim tarihi:24.05.2014.

ARI, Tayyar, Özetleyen: AYTAÇ, Nezih, <http://www.altinicizdiklerimiz.com>. Erişim Tarihi: 25.05.2014.

ATIKER, Mustafa, " Orta Doğu, Petrol ve ABD" [http://www.kto.org.tr/d/file/ortadogu\\_rapor.pdf](http://www.kto.org.tr/d/file/ortadogu_rapor.pdf) Erişim Tarihi: 24.04.2014.

KÜÇÜK, Evrim, "Rusya'daki Şirketlerin Huzuru Kaçtı" [www.dunya.com/rusyadaki-yabanci-sirketlerin-huzuru-kacti](http://www.dunya.com/rusyadaki-yabanci-sirketlerin-huzuru-kacti), Erişim Tarihi: 26.06.2014. <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/IOLTP/1269/unite04.pdf> Erişim Tarihi: 29.05.2014

- <http://tarihdersnotlari.blogcu.com/helsinki-nihai-senedi/> Erişim Tarihi: 29.05.2014.
- [www.cnbc.com/haberler/politika/25-yildir-iran-a-hangi-vaptirimler-uygulandi](http://www.cnbc.com/haberler/politika/25-yildir-iran-a-hangi-vaptirimler-uygulandi) Erişim Tarihi: 25.05.2014.
- <http://www.gozlemci.net/2319-karlofca-antlasmasi-1699.html> Erişim Tarihi: 15.06.2014.
- <http://www.mfa.gov.tr/ukrayna-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 29.06.2014.
- <http://sozcu.com.tr/2014/dunya/rusya-kirimi-geri-aldi-471516/> Erişim Tarihi: 30.06.2014.
- <http://www.dunyabulteni.net/haber/292710/putin-imzaladi-rusya-kirimi-resmen-ilhak-etti> Erişim Tarihi:30.06. 2014.
- <http://gazetem.ru/haber/bmve-gore-ukraynali-multeci-sayisi-110-bini-asti/21744/> Erişim Tarihi: 01.07.2014.
- [www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/06/140630\\_ukrayna\\_ateskes](http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2014/06/140630_ukrayna_ateskes) Erişim Tarihi: 01.07.2014.
- [http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi/2014/03/140305\\_rusya\\_ticaribaglar](http://www.bbc.co.uk/turkce/ekonomi/2014/03/140305_rusya_ticaribaglar) Erişim Tarihi: 12.05.2014.
- <http://www.bilgesam.org/incele/1094/ukrayna-krizi-ve-cin--tehdit-mi-firsat-mi-/#.U2-q4TKKBdg> Erişim Tarihi: 30.05.2014.
- [http://www.tursab.org.tr/dosya/5943/aralik2011son\\_5943\\_3361841.pdf](http://www.tursab.org.tr/dosya/5943/aralik2011son_5943_3361841.pdf) Erişim Tarihi: 15.04.2013)